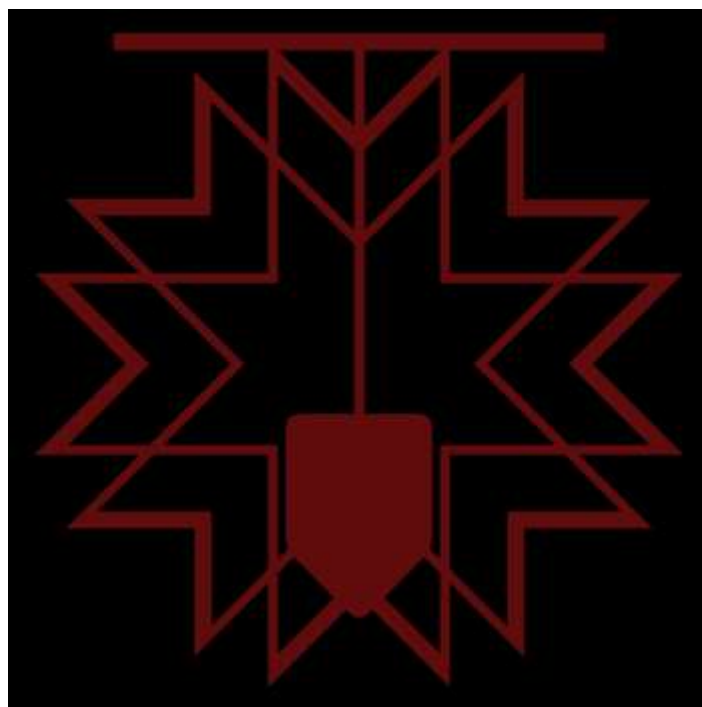

HORIZON

Streekmuseum Volkssterrenwacht Burgum

DECEMBER 2011

BOEKHANDEL BERGUM

franke atsma

Schoolstraat 46 - 9251 EC Bergum - Telefoon 0511 - 463737

E-mail: boekberg@wxs.nl

Burgum: Tsjibbe Geartsstrjitte 2 - tel. 0511-461282

Markt 63 - tel. 0511-461327

Veenwouden: Hoofdstraat 21 - tel. 0511-472358

H O R I Z O N

[ISSN 1872-4086]

Jaargang 15 - nummer 4 – december 2011

Horizon is een uitgave van de Stichting
Streekmuseum - Volkssterrenwacht Burgum.
Verschijnt 4 x per jaar in de maanden:
maart, juni, september en december.
Oplage: 625 exemplaren.

Redactie & Vormgeving: Martin Gijzen

E-mail: redactiehorizon@smartinwebdesign.nl
Telefoon: 06-10522244

Kopij voor het september nummer insturen
vóór 15 februari 2012

Samenstelling bestuur:

Haite Schukking (voorzitter)	0511-461560
Anne Toonstra (secretaris)	0511-464273
Henk Keizer (penningmeester)	0511-464436
Bart Schiphuis (donateursadm.)	0511-465228
Gerda v/d Veen (publiciteit)	06-25578433
Niek Verwey (onderhoud)	0512-372471

Beheerder:

Tones Meijer 0511-465544

In deze uitgave de volgende artikelen:

Pagina 04: Agenda

Pagina 05: Werkgroepen

Pagina 07: In memoriam Jan Veenstra (1931-2011)

Pagina 07: Een nieuwe bijl uit De Westereen

Pagina 08: Notulen vrijwilligersavond

Pagina 10: Gemeentearchief Tytsjerksteradiel

Pagina 11: Allemaal beestjes ...

Pagina 12: Van de donateursadministratie

Pagina 12: Advertenties

Pagina 13: In 1944 verscheen het boek "AVONDROOD"

Pagina 14: Bijnamen van Burgumers (II)

Pagina 15: State Driezicht in Eastermar

Pagina 18: Rectificatie

Streekmuseum / Volkssterrenwacht Burgum

Menno van Coehoornweg 9
9251 LV Burgum
Telefoon 0511 46 55 44

Openingstijden:

Dinsdag t/m zaterdag	13.00 - 17.00 uur
Vrijdagavond	19.00 - 22.00 uur

Museum en Sterrenwacht zijn ook op afspraak te bezoeken (groepsbezoeken, rondleidingen).

Toegangspreis:

Volwassen € 3,-
Kinderen t/m 12 jaar € 1,50

Donateurs:

Donateur bent u reeds voor minimaal € 15,- per jaar. Hiervoor krijgt u gratis toegang tot de Sterrenwacht en het Streekmuseum en 4 x per jaar ontvangt u onze uitgave "**HORIZON**", waarin u op de hoogte wordt gebracht van alle te organiseren activiteiten en wetenswaardigheden welke verband houden met de Stichting.

[Donateurs: banknummer 3627.80.951]

E-mail adres:

streekmuseum-volkssterrenwachtburgum@hetnet.nl

Internet:

www.streekmuseum-volkssterrenwachtburgum.nl

Determinatie van voorwerpen:

Iedere dinsdagmiddag en vrijdagavond

Rabobank

De Rabobank Bergum – De Lauwers e.o.

Verruimt in belangrijke mate de "Horizon" van de
Stichting Streekmuseum / Volkssterrenwacht
Burgum.

AGENDA:

Vaste exposities

Geologie: zwerfstenen in het landschap lijken meestal niet bijzonder. Als ze zijn doorgezaagd en gepolijst worden er prachtige patronen en kleuren zichtbaar. Alle stenen die in deze omgeving worden gevonden zijn tijdens de twee laatste ijstijden hierheen gevoerd vanuit Scandinavië en Finland.

Archologie:

Tytsjerksteradiel is gelegen op een uitloper van het Drents plateau: in de prehistorie een goed leefbaar gebied voor jagers, vissers en verzamelaars. De bodemvondsten in deze afdeling bestrijken een periode van vele duizenden jaren. Het huidige landschap is gevormd door ontginning tussen de 10e en 20e eeuw.

Burgumer zilver:

Tussen 1837 en 1962 zijn er acht zilversmeden in Burgum werkzaam geweest. Zij vervaardigden vooral klein gebruiks-zilver en oorijzers bij het Fries kostuum. Een vierde vitrine toont divers Fries zilver en sieraden die in deze omgeving gebruikt of gedragen zijn.

Hendrik Bulthuis:

Deze Burgumer kapper is de ontwerper van de BM-er; de zeilboot die door de unieke lattenbouw-constructie de zeilsport betaalbaar en daardoor populair maakte.

Fotografie: Jacob Franke was de eerste beroepsfotograaf in Burgum. Zijn apparatuur is door zijn zoon Douwe bewaard en uitgebreid tot een respectabele collectie fotografica. Slechts een gedeelte hiervan is in telkens wisselende opstellingen te bezichtigen.

Tijdelijke exposities

“Jaap Rusticus”

Op dit moment toont het museum een aantal houtsneden van Jaap Rusticus die het plattelandsleven uitbeelden. Het zou onder de noemer ‘Mens en Boerenleven’ kunnen vallen.

Pieter Mudstra (1901-1990): 1 juli 2011 t/m 28 april 2012 Mudstra woonde bescheiden in zijn huisje aan de Bosweg (Trambaan) op Sumarreheide. Hij heeft een bewogen leven gehad. Dat leven bestond voor een groot deel uit archeologie. Hij kwam in aanraking met wetenschappers uit binnen- en buitenland, maar hij werd gevormd door de armoede op de heide. Aan die armoede wist hij zich te onttrekken door in de WO II deel te nemen aan opgravingen in Duitsland en Tsjechië. Deze werden uitgevoerd onder auspiciën van de SS, wat hem niet in dank werd afgenomen. In 1943 ontdekte hij bij Ureterp een archeologische site, welke de belangrijkste opgraving uit de redierjagersperiode uit Noord-Nederland werd. Pieter Mudstra was ook verzamelaar van fossielen, schelpen, munten en postzegels. Daarnaast schilderde en tekende hij niet onverdienstelijk.

Van de hand van Klaas R. Henstra is een boek verschenen over het leven van deze bijzondere man

Sybren Dam Bestratingen

**Ontwerp
Advies
Uitvoering**

Dokkum: 0519-220300
b.g.g.: 06-22996807

**Bestratingsbedrijf voor
bedrijven en particulieren**

WERKGROEPEN:

Archeologie Streekmuseum (WAS '94) Conservator

Klaas R. Henstra

Cursuswerk en Waarnemen

Hans Molema, Minister v.d. Brinklaan 90,
9251 JJ BURGUM,
telefoon 0511 46 32 95 (bereikbaar na 19.00 uur).

Exposities

Margreet Eversen

Histoarje Tytsjerksteradiel (WHT '03)

Siebe Siebenga telefoon 0511-464834
Bijeenkomsten (aanvang 19.30 uur).

Onderhoud

Minne Klijnstra en Lieuwe van Veen

Stientiid Fryslân

Klaas R. Henstra

WAARNEEMWERKGROEP

De waarneemwerkgroep bestaat intussen bijna 20 jaar, de leden ervan zijn enthousiaste mensen die allerlei plannen en ideeën aandragen en uitvoeren. Eén maal per drie weken komt de werkgroep (volgens rooster) bijeen, als het onbewolkt is staan er vele telescopen buiten en wordt er waargenomen. Als het wolkendek in de weg zit dan worden er andere dingen gedaan: samen de vakliteratuur doorsnuffelen, ervaringen uitwisselen, plannen maken en taken verdelen. Verder leren we van andermans vaardigheden! Het maakt geen verschil of je wel of niet over een telescoop beschikt. De telescopen van de sterrenwacht kunnen gebruikt worden en de werkgroepleden zijn altijd bereid om u een blik door hun eigen instrument te gunnen. Wie wel eens wil meekijken als het helder is, of wie mee wil werken als het bewolkt is, die is van harte welkom bij de waarneemwerkgroep. Voor donateurs is deelname aan de bijeenkomsten van de werkgroep gratis, koffie of thee (één euro, géén geld!) betalen we zelf. Komt u ook? Gewoonlijk is de aanvang van de waarneemavonden om 19:45 uur, de deur is een kwartier eerder open.

In de komende maanden zijn er weer een aantal waarneemavonden gepland, hier zijn de data (onder voorbehoud, wijzigingen worden op onze website gezet!):

- Woensdag 14 december 2011 - Geminiden-zwerm
- Dinsdag 10 januari 2012 - gewone waarneemavond
- Woensdag 22 februari 2012 - 18:30 uur – Mars, Venus, Jupiter en Maan
- Donderdag 15 maart 2012 - planetenkijkavond: Jupiter en Venus
- Donderdag 5 april 2012 - gewone waarneemavond

- Woensdag 25 april 2012 - sterbedekking door de Maan

Dit seizoen zijn er extra waarneemavonden op dinsdag bij gekomen om het publiek in de gelegenheid te stellen om de Maan door een telescoop te zien. Enkele dagen rond het tijdstip van het Eerste Kwartier is de Maan mooi verlicht en zijn er veel kraters op het oppervlak te zien. Naast de wekelijkse publieksavonden op vrijdag, kunt u nu ook terecht op:

- Dinsdag 3 januari 2012 - extra Maan-waarneemavond (Eerste Kwartier)
 - Dinsdag 31 januari 2012- extra Maan-waarneemavond (eerste Kwartier)
 - Dinsdag 28 februari 2012 - extra Maan-waarneemavond (Eerste Kwartier)
 - Dinsdag 27 maart 2012 - extra Maan-waarneemavond (Eerste Kwartier)
 - Dinsdag 1 mei 2012 - extra Maan-waarneemavond (Eerste Kwartier)
 - Dinsdag 29 mei - extra Maan-waarneemavond (Eerste Kwartier)
- Als lezer van Horizon (en dus donateur!) bent u van harte welkom!

PUBLIEKSACTIVITEITEN

De herfst is bijna voorbij, we naderen de kerst en de jaarwisseling. Wintertijd dus en meestal betekent dat lange, donkere avonden. Als die lange avonden nu eens onbewolkt mogen zijn dan knijpen we onze handen dicht! De afgelopen tijd was het weer nu niet direct ideaal te noemen: bewolking, mist en regen, soms steenkoud, en dat soms vele dagen achteréén... Voor d' oprechte waarnemer was er helaas weinig te beleven. O zeker, een langsvliegend brokstuk van pakweg een halve kilometer groot was begin november aanleiding tot enige bescheiden opschudding. Gelukkig scheerde het onding op korte afstand langs onze thuisplaneet, we hadden er geen last van... Een kwart eeuw volkssterrenwacht werd vrolijk gevierd met verkleedpartijen, proefjes, een raket die nog geen auto kon raken, hapjes en drankjes en (hoog) bezoek van twee burgemeesters en de Commissaris van de Koningin! Zo zie je maar: er is altijd iets te beleven bij de volkssterrenwacht!

Gek genoeg heb je op bewolkte avonden soms meer publiek dan wanneer het kralhelder is... Voor ons vrijwilligersteam maakt het niets uit: de maandelijkse filmavond trekt vaste bezoekers, de lezingen en presentaties zijn meestal aanleiding voor uitgebreide vragenstellerij! En de jaarlijkse cursus (basiskennis sterrenkunde) is half november ook weer van start gegaan met een leuke groep nieuwsgierige mensen (vrouwen, mannen, jong en minder jong). Wat zeuren we nou? Daar doe je het toch voor? Goed, goed, we klagen niet maar we zouden het leuk vinden als U ook weer eens bij ons zou komen. Ons gezellige gebouw is elke vrijdagavond open en u kunt dus onaangekondigd binnen stappen. Heldere hemel of niet, we zorgen

ervoor dat u een leuke avond beleeft: neem een kijkje bij de expositie (Beelden en verbeelden), of ga mee op reis in de tijd of door de ruimte, of bewonder het zwerk door één van de grote telescopen. Doordeweeks kunt u trouwens 's middags ook terecht, dan zijn er geen sterren of planeten te zien, maar wel de tentoonstelling. Een bezoek aan de museumafdeling is dan ook de moeite waard, anders gezegd: U komt nooit voor niets!

GROEPSBEZOEKEN

Zoekt u iets anders voor het jaarlijkse personeelsuitstapje? Of gaat u een avondje op stap met de buurtvereniging? Hebt u plannen om met de kinderen van de klas een keer te gaan sterren kijken? Of organiseert u eens per jaar een feestje voor de familie? Groepsbezoeken kunt u eenvoudig regelen op een door u gewenst tijdstip, u hoeft niets anders te doen dan de telefoon te pakken en even te bellen. Zo'n bezoek kunt u ook afspreken buiten de gebruikelijke openingsuren. We passen het programma graag aan naar uw wensen en maken er iets bijzonders van! Het verdient aanbeveling om ruim tevoren een afspraak te maken. Belt u liefst tussen één en vijf uur: (0511) 46 55 44. De beheerder staat u te woord en maakt met u een afspraak!

DIGITAAL KIJKWERK...

Sterren kijken kan altijd, zelfs als het plent! Met de computer is bijna alles mogelijk...De nieuwste – intussen voor de negende maal bijgewerkte - versie van 'onze' CD-Rom met astronomische computerprogramma's is te koop bij de balie. Op de nieuwste versie van de CD-Rom staan astronomische- en planetarium-programma's, ruim anderhalfduizend afbeeldingen, een flink aantal PowerPoint-presentaties, een compleet cursusboek en een complete sterrenatlas, plus nog wat kleingoed zoals een eeuwigdurende kalender en een verzameling Internet-links. Deze CD-Rom is verkrijgbaar bij de balie, de beheerder vraagt een bescheiden bedrag als vergoeding voor het veelzijdige schijfje... Kinderen gebruiken 'm tegenwoordig om zich voor te bereiden op een spreekbeurt. De Astro-CD-Rom is ook geschikt om als een educatief kadootje dienst te doen! Voor de prijs (vijf-en-een-halve euro...) kunt u 'm niet laten liggen...

FILMAVONDEN

Door Jelle Wobma

Op 6 januari 2012 is het de eerste vrijdag van de maand en dus: filmavond. We starten met de derde aflevering van de serie 'De magie van het zonnestelsel'. Deze episode besteedt aandacht aan de aardse atmosfeer, de titel luidt: 'De dunne blauwe lijn...'. Aanvang: 20:00 uur. Op 3 februari volgt het vierde deel in deze serie, deze aflevering heeft een uitdagend thema: 'Dood of levend...' en ook nu is de aanvang om acht uur.

Als de kalender 2 maart wijst, dan wordt u uitgenodigd om de vijfde aflevering te zien, het onderwerp van dit deel is 'Buitenaards leven...' en daar heeft iedereen het tegenwoordig over. Als u wilt blijven meepraten dan mag u niet ontbreken, de aanvang is wederom 20:00 uur.

JEUGDWERK GROEP- STERRENFRÖBELEN

De jeugdactiviteiten van twee seizoenen hebben aangetoond dat er onder de jeugd zeker belangstelling voor sterrenkunde is. Je moet kinderen niet wijs maken dat sterrenkunde 'moeilijk' of 'ingewikkeld' is. Het is leuk en je kunt er iets van opsteken! Daarom hebben we besloten om komende herfst opnieuw een aantal keren met een groep kinderen aan het werk te gaan. 'Sterrenfröbelen' is intussen een begrip geworden. We geven feitelijke informatie via film of beeldpresentatie en we hebben leuke knustelprojecten uitgedacht, allemaal gericht op kinderen tussen 8 en 12 jaar, op school zou je zeggen: kinderen van groep 4 t/m 8, zij kunnen tegen een bescheiden vergoeding (€ 2,00) meedoen! De jeugdwerggroep komt zes keer per seizoen bijeen, in 2012 gebeurt dat in februari, maart en april), de aanvang is telkens om 19:00 uur. We hebben ruim een uur de tijd. De scholen krijgen een stapel folders met het programma, die folders worden aan de kinderen uitgedeeld. Wát we precies gaan doen, kun je op de programmafolders zien... Doe je méé? Wel tevoren opgeven (telefoon 0511-465544), want vol-is-vol!

FIKKIE STOKEN...

Door Hans Molema

Wetenschap is maar een raar ding... Wetenschappers zetten alles op alles om allerlei raadsels uit te pluizen, ze doen systematisch onderzoek, ze zetten proeven op stapel, ze proberen langs verschillende wegen een duidelijk resultaat te bereiken. En soms gaat 't toch nog grandioos mis. Als je scheikundige bent, dan werk je op een laboratorium, ergens op een industrieterrein; artsen en apothekers zoeken in stilte naar "het" medicijn, historici speuren in het verleden naar stukjes van een ingewikkelde puzzel die nooit af zal komen, sterrenkundigen onderzoeken met peperdure instrumenten geheimzinnige gebeurtenissen en verschijnselen in een onbereikbaar, ver heelaal... En al die wetenschappers worden slecht, of soms zelfs helemaal niet begrepen.

Een van de hardnekkigste spraakverwarringen wordt gevormd door het verschil tussen astronomie en astrologie. Je kunt het honderd keer omstandig uitleggen, maar nog geen tien minuten later haalt de helft van de toehoorders beide zaken alweer door elkaar. In de oudheid hadden astronomie en astrologie wat meer met elkaar gemeen dan nu. Daar hebben we het al vaker over gehad in deze kolommen.

Een graadje erger is de eeuwigdurende strijd die astronomen moeten voeren tegen ongrijpbare zaken als aliëns, spookplaneten, UFO's, doemscenario's, en vermeend bedrog.

Dààr wil ik het even met u over hebben...

Astronomen bestuderen de sterren, de planeten, het heelal. Ze hebben weinig of geen tastbaar resultaat na hun onderzoek, hoogstens een dosis cijfermateriaal, wat foto's en wellicht wat interessante data. De moderne techniek (denk aan de Hubble Space Telescope) heeft een stevig handje geholpen, er ligt nog werkmateriaal voor jaren! Maar foto's en data zijn geen baanbrekende, profijtelijke resultaten, geen wereldverbeterend medicijn, geen goud of geld, je kunt er geen huis van bouwen...

Critici (goed dat ze er zijn...) houden nauwkeurig in de gaten wat er wel en niet klopt in relatie tot andere wetenschappen: natuur- en scheikunde, meetkunde en algebra, mechanica en nog een aantal wetenschapsterreinen kunnen prachtig lijkende onderzoeksresultaten met één klap van tafel vegen. Anders gezegd: fouten en misvattingen komen vroeg of laat tóch wel aan het licht. En serieuze wetenschappers vinden dat uitstekend!

Nee, er zitten àndere, nog veel valsere addertjes onder het gras. Die addertjes zijn aan het fikke stoken onder de wetenschap, ze proberen met voorde-hand liggende verhaaltjes onrust en verwarring te stichten, twijfel te zaaien. Een voorbeeld: via een gelikte website - we noemen (nog) geen namen - worden allerlei beweringen over UFO's en gaancirkels, over aliëns en spookplaneten, over doemscenario's de wereld ingestuurd.

Kronkels van zelfverklaarde 'wetenschappers' worden plompverloren tot waarheid gepromoveerd en voorzien van ingewikkelde redeneringen; het geheel wordt als maatgevend op de website gepubliceerd. Je moet wel èrg koppig zijn, als je dergelijke 'duidelijke aanwijzingen' niet wenst te aanvaarden. Ach ja, de mens is een hardleers schepsel. En wie niet horen wil?

Bleef het daar maar bij... Gevestigde wetenschappers wordt met hetzelfde gemak tot 'bedriegers' verklaard. Er wordt van alles bijgehaald om dat te 'bewijzen': de politiek, het militair/industriële complex, eigenbelang, het grootkapitaal, enzovoorts. Wat in de kraam te pas komt, wordt opgeklopt en tot waarheid verheven. Even een paar voorbeelden.

De condenssporen van vliegtuigen, die in de stratosfeer vliegen, worden bestempeld als "chem-trails", het zouden geheime proeven zijn met aluminiumdeeltjes en andere chemicaliën, die erop gericht zijn om de mensheid te beschermen tegen

aliëns en hun duistere bedoelingen. Nobel! Maar in hetzelfde verhaal kun je lezen dat het naar alle waarschijnlijkheid (!) proeven betreft die erop gericht zijn grote delen van de wereldbevolking uit te schakelen als de machthebbers dat noodzakelijk achten...

De gevestigde wetenschap zou daar braaf aan meedoen. Oogjes dicht en snaveltjes toe!

Je wordt dus beduvelde waar je bij staat! En wie dat niet wil accepteren, is eigenwijs, wil niet beter weten, is dom en staat onder invloed van leugenaars, die er op uit zijn om eigenbelang te dienen en wereldheerschappij te verkrijgen. Een prima filmscenario, maar de werkelijkheid is altijd erger! Ja, ja.....

De laatste tijd rommelt het trouwens aardig in de ruimte! Er is een duistere doemplanetoïde op weg naar de Aarde, een botsing zal onvermijdelijk zijn. Niet direct vandaag, maar wellicht morgen of overmorgen. De gevestigde wetenschap zou dat ook wel weten, maar de 'verstandige' wetenschapper houdt het stil, of zegt hoogstens iets onbelangrijks, stel je voor dat er paniek uitbreekt...

De eerder genoemde website besteedt er wel uitvoerig aandacht aan en spoort lezers aan om 'kritische vragen te stellen' aan gevestigde instituten, aan politici en wetenschappers. Helaas..., volgens de website zul je waarschijnlijk nooit een correct antwoord krijgen, want wetenschappers en politici zijn allemaal onbetrouwbaar, ze houden elkaar de hand boven het hoofd. Ja, ja....

In 2012 gaat er nòg iets gebeuren. Daar heeft zo langzamerhand iedereen het over, dus het moet gewoon wel waar zijn. Nostrodamus en 3.000 jaar oude kleitabletten, Egyptische astrologen en Griekse geschriften maakten er al melding van... En de Mayakalender loopt op 21 december 2012 teneinde, het kàn dus niet anders... Ja, ja...

Wat nu? De veelgelezen schrijvers van de website (nou goed dan, kijk maar eens op www.niburu.nl) weten het al lang: een nieuwe wereld, een einde aan de heerschappij van het grootkapitaal, een nieuwe maatschappelijke orde, verschuiving van de aardas, superstormen, aardbevingen en een nieuw tijdperk. Misschien vergaat de wereld niet, misschien ook wel... Aardig en veelbelovend.

Maar beloven en waar maken zijn twee verschillende dingen. De beweringen op de website van Niburu zijn al jaren voor velen aanleiding om hun ervaringen te beschrijven. Het gevolg is, dat veel mensen er achteraan hollen alsof hun leven er vanaf hangt. Als je reageert, ontvang je op gezette tijden 'aanwijzingen' van Niburu-goeroes om toch vooral op te letten of "Zeta-Reticulum al zichtbaar is". Want dáár komt het onheil vandaan, die 'planetoïde' (?) koerst recht op de Aarde af...

Na veel heen-en-weer geschrijf wordt toegegeven dat Zeta-Reticulum geen planetoïde maar een verre ster aan de zuidelijke hemel is, en wordt de toon van brieven en mails iets gewijzigd: het kàn inderdaad geen verre ster zijn, anders had je er al lang iets over gelezen. En wetenschappers? Die wéten dondersgoed hoe de vork in de steel zit, wetenschappers zijn niet dom, maar ze zitten in het complot en moeten (dus) hun mond houden. Ja, ja...

Na Zeta-Reticulum komt planeet Nibiru (of planetoïde Nibiru) er aan, en sommigen weten het nog beter: precies aan de andere kant van de Zon draait er een zusterplaneet eveneens in een jaar haar rondje; niemand kan haar ooit gezien hebben want we kunnen nu eenmaal niet dwars door de Zon heen kijken. Maar ze is er wel, en vanaf deze verborgen planeet worden er geregeld UFO's langs de Zon op ons afgestuurd. Waar moeten die geheimzinnige ruimtevaartuigen anders vandaan komen? Ja, ja...

Je kunt inderdaad vaststellen dat er van tijd tot tijd onverklaarbare dingen gebeuren, UFO-meldingen worden heus niet allemaal verzonnen, sterker nog: het grote aantal wijst erop, dat je ze niet zonder meer als onzin kunt afdoen.

Veranderingen in het klimaat, de opwarming van de atmosfeer, het rijzen van de zeespiegel, ze kunnen spijkerhard worden gemeten, aangetoond, en die veranderingen komen 'ergens' vandaan.

Wetenschappers worden welhaast gedwongen om snel (liefst gisteren al) met de resultaten van hun onderzoek de publiciteit te zoeken, stel je voor dat iemand anders hen vóór zou zijn... En zo kun je nog wel even doorgaan!

Grondige en degelijk onderbouwde wetenschappelijke verklaringen zijn er soms wel, maar die blijven meestal op de achtergrond, ze zijn vaak te ingewikkeld of juist te gewoon om er op uitgebreide schaal aandacht aan te besteden. Veel sensatie zit er niet in en de pers heeft meer behoefte aan smeuge verhalen!

Het gekke is, dat klinkklare onzin wel wordt gepubliceerd, dat gaat erin als zoete koek: er worden indrukwekkende termen gebruikt als 'superfrequenties', 'megavibratie', 'stratoversatilititeit', 'geïnveteerde zwaartekrachtversnelling', 'nulpunts-energie' en 'magnetische transpositie' om maar eens wat te noemen. Je maakt er indruk mee op de geïnteresseerde leek, die daaruit de vanzelfsprekende conclusie trekt, dat het vast en zeker tot op de bodem moet zijn uitgezocht.

Robbert Dijkgraaf, de bekende natuurkundige, die volgend jaar van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen verkast naar Princeton (New

Jersey, USA), is daar duidelijk over: echte wetenschap (en dus ook astronomie) stelt zichzelf ter discussie, eeuwigdurende inzichten zijn er niet. Nieuwe onderzoeken en gewijzigde inzichten brengen ons telkens een stapje dichterbij het punt waarop we tot de ontdekking komen dat we nog lang niet alles weten... Oude waarheden kunnen van de ene dag op de andere sneuvelen. Veel spektakel hoeven we daarbij niet te verwachten.

Het kenmerk van pseudo-wetenschap is, dat het 'sensationele' beweringen doet. Deze stellingen worden met passende vaagheden en mistige krachttermen versierd en het geheel wordt als 'bewijs' gepresenteerd. Zò haal je tegenwoordig de voorpagina! Nibiru-wijsneuzen vertolken het grote nieuws, ze worden geïnterviewd, krijgen een podium en geloven op den duur zèlf in de kolder die ze verkondigen.

Ik geloof er eerlijk gezegd niet in... U wel?

Als we het ècht moeten hebben van pseudo-wetenschap met bijbehorend tromgeroffel, geef mijn portie dan maar aan Fikkie!

ASTRO-CD-ROM en STERRENKAARTEN...

Sterren kijken kan altijd, zèlfs als het regent dat het giet! Met de computer is bijna alles mogelijk...De nieuwste – intussen voor de tiende maal bijgewerkte - versie van 'onze' CD-Rom met astronomische computerprogramma's is te koop bij de balie. Op de nieuwste versie van de CD-Rom staan astronomische- en planetarium-programma's, ruim anderhalfduizend afbeeldingen, een flink aantal PowerPoint-presentaties, een lezenswaardig cursusboek en een eenvoudige sterrenatlas, plus nog wat kleingood zoals een eeuwigdurende kalender en een verzameling Internet-links. Deze CD-Rom is verkrijgbaar bij de balie, de beheerder vraagt een bescheiden bedrag als vergoeding voor het veelzijdige schijfje...

Kinderen gebruiken 'm om zich voor te bereiden op een spreekbeurt die zij op school moeten houden. De Astro-CD-Rom is ook geschikt om als een educatief kadoetje dienst te doen! Voor de prijs (vijf-en-een-halve euro...) kunt u 'm niet laten liggen...

En als het nog eens ècht helder wordt, dan is een goede planisfeer of een echte hemelatlas geen overbodige luxe. De planisfeer hebben we in meerdere uitvoeringen, ook de friestalige editie, die bij ons in de volkssterrenwacht ten doop is gehouden! Een atlas met gedetailleerde sterrenkaarten is eigenlijk ook een 'must' voor de serieuze amateurastronoom. We hebben verschillende sterrenatlassen voor U, de eenvoudige, papieren uitvoering in zwart/wit met een ringbandje voor een zeer bescheiden prijsje, een luxere - losbladige - uitvoering op fotokarton in een mooie bewaardoos, en een prachtige map met kaarten-in-kleur, gevat in PVC-beschermhoezen en alles op A3-fotokarton. (tip: mooi kerstkadoetje...)

Vraag er eens naar bij de beheerder! Als u zo'n atlas hebt gezien en er eerst nog even over wilt nadenken, U kunt zo'n mooie sterrenatlas ook telefonisch bestellen: 0511-465544.

TERUGBLIK 25 JAAR VOLKSSTERRENWACHT

In 1986 werd het toen nog kleine "gebouwtje-met-de-koepel" aan de Menno van Coehoornweg feestelijk geopend door de toenmalige Commissaris der Koningin in Fryslân, Hans Wiegel. In 2011, vijftig jaar later, organiseer je dan een even feestelijke jubileumbijeenkomst en je nodigt iedereen uit: de huidige Commissaris der Koningin, de heer Jorritsma, verder de burgemeester van Tytsjerksteradiel, de heer Keurs en alle vrijwilligers die ooit in en om de volkssterrenwacht hebben meegewerkt, bestuursleden, doeners en denkers, en natuurlijk ook de initiatiefnemer, fotograaf Pieter Dijkstra. Je stuurt brieven en mails de wereld in en roept een feestcommissie in het leven. Er komen veel reacties: "...we komen graag..." en "...leuk, we zijn erg benieuwd!" En dan breekt de laatste week vóór het feest aan, de laatste hand wordt gelegd aan de voltooiing van de grote zonnwijzer op het parkeerterrein, de nieuwe koepel wordt nog eens extra opgepoetst, op de feestdag zal hij glimmen! Er wordt een tent gebouwd die pakweg zo'n honderd gasten moet kunnen bergen en beschermen tegen weer en wind. Slangen en snoeren, kabels voor verlichting, verwarming en geluidsinstallatie, stoelen en tafels, er wordt soms tot laat in de avond geklust en gesjouwd, alles moet tot in de puntjes kloppen... En dan wordt het 12 november. Een dag waarop de Zon schijnt! De officiële opening, het lanceren van een grote water-raket, levert de Commissaris van de Koningin bijna een nieuwe dienstauto op, het scheelt maar een halve meter... Even later wordt een geheimzinnig kleed op de grond weg gehaald en de daarmee onthulde Zonnwijzer geeft aan dat het hoog tijd is om een rondgang te maken langs allerlei proeven, die door geleerden-van-vroeger (verklede vrijwilligers) worden uitgevoerd. Knetterende vonken uit een van de Graafgenerator gaan vooraf aan de opbouw van een heuse diepvries-komeet, die ter plekke een ijskoude staartwolk produceert. Verderop wordt een ei door een dunne flessenhals gedreven en slijpt de amateurastronoom z'n eigen spiegels, wordt er getoond dat je van spijkers en koperdraad een echt werkende elektromotor kunt maken. In het sterrenwachtgebouw laat een bepruikte middeleeuwse geleerde zien dat licht niet altijd rechtuit gaat maar afgebogen kan worden en toont een twintigste eeuwse professor dat je met magneten spijkertjes met de punten op elkaar kunt stapelen. Dat kraters altijd veel groter worden dan de afmetingen van de inslaande meteoriet, en dat je met een kleurig brilletje op je neus driedimensionale beelden kunt toveren op een plat beeldscherm, wordt de gasten ook gedemonstreerd. Na dit wetenschappelijke huzarenslaatje moeten de burgemeester en de Commissaris eraan geloven, ze

worden -te voet- het dak op gestuurd! Samen met Pieter Dijkstra en Hans Molema (de 'twee oudgedienden) wordt de trap naar de tweede koepel beklommen, waar de grote telescoop in werking wordt gezet. Zo'n draaiend instrument werkt aanstekelijk, de Commissaris bekent dat hij ooit een boekje las, getiteld: "Sterrenkunde voor dummies", hij wil nog wel eens terugkomen om zijn kennis van de sterrenhemel bij te spijkeren! Daar houden wij hem aan!

Dan worden de vrijwilligers naar voren geroepen, zij zijn tenslotte de kurk waarop de volkssterrenwacht drijft. Een samenvatting van 25 jaren vrijwilligerswerk, met pieken en dalen, er worden enkele prachtige cadeau's aangeboden en er zijn toespraakjes en applaus. Het bestuur, de vrijwilligers en alle mensen daaromheen, ze worden nog eens flink in het zonnetje gezet.

De feestelijke middag wordt vervolgd met een interessante lezing door Adrie Warmenhoven van het Koninklijk Eise Eisinga Planetarium te Franeker. Daarna krijgt het feest de sfeer van een echte reunie, er zijn hapjes en drankjes, iedereen praat met iedereen, over vroeger, over de oude foto's en geschriften in een vitrine en aan de wand, over toen, over nu en over straks.

De meeste gasten zijn pas laat vertrokken, je raakt haast niet uitgepraat, er worden zelfs toekomstplannen gemaakt. Want er zijn volop ideeën en zo moet 't ook: even stilstaan en achterom kijken, een feestje bouwen, en daarna weer met dubbele energie er tegenaan, want morgen is er wéér een dag en er moet nog van alles gebeuren!

MISVERSTANDEN...

In de vorige editie van Horizon stond onder de kop "Misverstanden" een (klein) deel van het volgende artikel, na één alinea was het al gedaan... Een foutje van de schrijver, als je tekst selecteert om per e-mail naar de redactie te versturen, dan moet je wél alles selecteren en niet een stuk vergeten. Daarom een nieuwe poging. Om echte misverstanden te voorkomen wijzigen we de kop van het artikel ook maar meteen: nu noemen we het:

Gemeentearchief Tytsjerksteradiel

Het Gemeentearchief beheert de collectie archieven, kaarten, foto's, films en publicaties over de geschiedenis van de gemeente Tytsjerksteradiel. Het totale archiefdepot in de kelders van de gemeente kan 2000 m¹ archief bevatten. Nu is hiervan circa 650 m¹ als historisch archief in gebruik. Het oudste stuk dateert van 1561. Ter versterking van het historisch onderzoek kunnen wij gebruik maken van een bibliotheek. Wij bewaren de archieven van het gemeente-bestuur en van 90 particuliere instellingen en bedrijven die een band met Tytsjerksteradiel hebben. Jaarlijks krijgen "nieuwe" archieven hun plaats in onze archiefbewaarplaats. We maken de archieven toegankelijk zodat iedereen de documenten kan raadplegen. U kunt gratis terecht voor onderzoek. Voor het maken van een afspraak kunt u bellen met het nieuwe telefoonnummer 140511. Alle kennis over de gemeente die in de archieven te vinden is willen wij graag delen met belangstellenden. Daarom stellen wij het op prijs dat wij de gelegenheid krijgen om in het blad "Horizon" periodiek een geschiedenis uit het archief onder uw aandacht te kunnen brengen. Schrijver is archiefmedewerker Eddy Halbesma. Het gaat over de overstroming van Tytsjerk in februari 1910.

Het wassende water.

Eddy Halbesma.

Inleiding.

Begin 1910 stonden grote delen van Friesland onder water. Een ongewoon hoge waterstand voor de tijd van het jaar en aanhoudende regen in de zomer en het najaar van 1909 zorgden ervoor dat stromen water over het land werden uitgegoten. Ook in andere winters in die tijd kwamen overstromingen voor, maar dat bleef veelal beperkt tot het jaarlijks voorkomend blank staan van het bûtlân (veengronden met een kleidek, boezemgrasland).

Rijksweg.

De Rijksweg van Leeuwarden naar Tytsjerk stond onder water. Tot aan de bomerij aan weerszijden van de weg strekte zich naar beide kanten een onafzienbare watermassa uit. Het was net een breed vlak meer, hier en daar onderbroken door enkele boomgroepen of een eenzaam omhoog stekend weidehek. Soms kon men iets verder een geheel door het water ingesloten boerenplaats waarnemen.

Tytsjerk.

Omstreeks 10 februari kwam het water in Tytsjerk 75 cm. boven zomerpeil (40 cm. boven zomerpeil was 's winters normaal). Het toch al waterrijke gebied rond het dorp werd voller en voller bij gebrek

aan voldoende bemaling in Fryslân naar zee toe. De meeste polderdijken hier waren berekend op een peil van 75 cm. boven zomerpeil. Kwam het water hoger dan werden er scheef afgestoken graszoden bovenop de dijk gelegd als tijdelijke verhoging. Overal waar het water te hoog was, zag je de zoden liggen. Ze waren vaak het enige van de dijk dat nog boven het water uitstak. Menige boer had een dijk gemaakt rondom zijn boerderij om zijn kostbare hooi en mesthoop te beschermen. Soms moest hij ook dag en nacht water scheppen om het water uit zijn huis te houden. Het water bleef maar stijgen en 17 februari was er geen houden meer aan. Mede door de zuidwester storm werd het water nog meer opgejaagd tegen de dijken. 22 februari na opnieuw een zuidwester storm was het water gestegen tot 90 cm. boven zomerpeil. De hoogst bekende waterstand tot dan toe was 80 cm boven zomerpeil (3 maart 1877).

Dorpsbelangen Tytsjerk.

Uit het eerste jaarverslag van de secretaris J. van Minnen van de vereniging dorpsbelangen Tytsjerk, opgericht op 9 maart 1910, komen de volgende verhalen. Aanleiding tot oprichting was de eensgezindheid onder de bewoners na een winter waarin Tytsjerk een zee leek.

Turfkachel.

Pieter van der Ploeg vertelde: "Ik kwam thuis uit school net voor etenstijd. Mem had toen de matten in de kamer al opgerold. Heit zei: "It wetter komt net yn 'e hûs. Maar hij had de laarzen wel aan. We zetten toen eerst nog een paar turven onder de kachel, dan stond die alvast wat hoger. Ik had klompen aan, maar op het laatst stond het water zo hoog, dat ik op de tafel ging staan waar mijn zuster al op zat. Toen kwamen er vijf, zes timmerlui binnenstormen. Ze zeiden: "Jonges, sille jimme jim fersûpe litte?". Die mannen hebben ons toen naar de Trochreed gedragen. Spulletjes uit de woning werden op een praam geladen. Onze turfkachel brandde nog toen ze die in de Trochreed neerzetten!".

Schoolkinderen.

Ondanks de ellende werd er ook wel gelachen. Onderweg naar school zagen kinderen een bewoner van de Zomerweg, de laarzen aan en zijn vrouw op de rug. Er ging een gejuich op omdat de vrouw nogal "gewichtig" was, de man had het er vast moeilijk mee. De hilariteit werd nog groter toen de beproefde echtgenoot zijn vrouw toevoegde: "Do moast de hannen om myn hals dwaan, oars kin ik dy net hâlde!".

Loopbruggetje.

Doede Postma vertelde: "Met ontzetting zagen we het water bruisen, hoewel er voor ons ook een lichtzijde was. Nu konden we morgen niet in de school komen. We hadden echter buiten de "waard", onze oude meester Sijbenga gerekend. Hij had de

timmerlui van het dorp onmiddellijk opdracht gegeven een loopbruggetje van de straatweg naar de schooldeur te timmeren. Zodoende konden we één voor één toch nog "triumfantelijk" de school bereiken.

De lagere school staat geheel in het water.

Hoog bezoek.

De "hoge heren" kwamen een bezoek brengen aan het dorp op 3 maart. Het gezelschap bestond uit de minister van Waterstaat (de heer L.H.W. Regout), de minister van Landbouw, Nijverheid en Handel (de heer A.S. Talma), de commissaris van de Koningin (de heer P.A.J. baron van Harinxma thoe Slooten) en nog een aantal hoge ambtenaren. Ze werden in de Buorren begroet door de burgemeester van Tytsjerksteradiel, de heer S.B. Drijber. Vervolgens ging het in drie schouwen (bootjes) over het ondergelopen land naar boer Van der Weide. Voorop een hooipraam met nieuwsgierigen en persmensen en daarachter de hoogwaardigheidsbekleders. Minister Talma met een zwarte lap voor zijn rechteroog, kwam in het bootje van oude Gerrit Visser op een kachelzeiltje op het "skoushûske" (bankje achter in de schouw) te zitten. Na in de meeste huisjes te hebben gekeken en met de bewoners gesproken, keerden de heren weer in het dorp terug, waar een grote menigte, waaronder de heer P. J. Troelstra, lid van de Tweede Kamer hen opwachtte. Er werd gekiekt, afscheid genomen en met de motorboot werd de reis voortgezet in de richting van Grou.

Van links naar rechts: burgemeester Drijber, minister Talma (met oogverband), minister Regout, de commissaris der Koningin van Fryslân de heer Van Harinxma thoe Slooten.

De ministers naast elkaar op het bankje van een bootje (minister Talma met oogverband).

De ministers verlaten Tytsjerk per motorboot.

Staatsman ds. A.S. Talma.

Voor het gemeentehuis van Tytsjerksteradiel staat een borstbeeld als herinnering aan staatsman ds. A.S. Talma, die leefde van 1864 tot 1916 en kamerlid was voor het district "Tietjerksteradeel" in de periode 1901-1908. Talma was één van de grondleggers van de sociale wetgeving in Nederland. Hij was behalve politicus ook vakbondsvoorman, dominee en minister. Tijdens zijn politieke loopbaan ontstond er al vroeg een band met onze gemeente. In 1901 lukte het hem door een overwinning in het kiesdistrict "Tietjerksteradeel" om te worden gekozen tot lid van de Tweede Kamer. In 1910 was hij dus minister.

Schade.

De dorpsbewoners hadden na het bezoek van o.m. Talma de vage hoop dat er misschien wel enige schadevergoeding zou komen voor de geleden schade. Ook werd er in de Buorren gefluisterd dat er "in Holland" werd gecollecteerd voor de getroffen en daar hoorde Tytsjerk natuurlijk ook bij. En schade was er voor ondermeer landbouwer Gatze van der Weide. Zijn boerderij werd geheel ingesloten door het water. De boer zat met zijn gezin aan tafel toen door het doorbreken van de dijk het water plotseling de woning binnendrong. De bewoners moesten vluchten. Zestien koeien werden naar elders weggevoerd. Een andere boer in die tijd met circa 20 koeien op stal, had alleen al aan verlies van mest en hooi een schadepost van f 2000, voor die tijd een groot bedrag. Dit was één klein geval. De schade voor de hele provincie zou miljoenen guldens bedragen.

De burgemeester beperkte zich in het schadevraagstuk voor Tytsjerk en omstreken tot het verwijzen naar het armbestuur, zodat "uitbestede vluchtelingen aan niets te kort zullen komen". De veehouders met gebrek aan voedsel voor hun dieren zouden wel hooi kunnen krijgen van het gemeentebestuur.

Besluit gemeenteraad.

Op 17 februari 1910 verzocht de gemeenteraad van Tytsjerksteradiel aan de Friese Staten om spoedig maatregelen te nemen. De raad wilde graag een regeling van de boezem-waterstand welke een herhaling van de ellende, in het bijzonder voor onze gemeente, onmogelijk moest maken. De gemeenteraad onderbouwde het verzoek als volgt. De hoge waterstand had de gemeente en haar ingezetenen dusdanig schade berokkend, dat meerdere daardoor financieel geheel "onmachtig" werden. Om een herhaling van een dergelijke toestand te voorkomen, behoorde niets "onbeproefd" te worden gelaten. In afwachting van een afdoende regeling van de boezemwaterstand in Fryslân waren wellicht maatregelen te overwegen, welke in afwachting van die regeling een gewenste verbetering van de toestand zouden kunnen scheppen.

Bij de ingekomen stukken voor de raad zat ook een afschrift van een verzoek van D.B. Talma te Hurdegaryp van 16 februari 1910. Deze verzocht hierin de minister om snel een regeling voor de lozing van het overtollige water te treffen. De gemeenteraad nam dit ingekomen stuk voor kennisgeving aan omdat men zelf al een verzoek aan de regering had gezonden.

Vraagstuk.

Fryslâns boezemwaterstand dwong de politiek tot nadenken. Plannen werden voorgesteld, allerlei middelen aan de hand gedaan: stoomgemalen moesten er komen, de sluisruimte in het noorden van de provincie moest aanmerkelijk vermeerderd worden en Fryslân moest verdeeld worden in

gereguleerde waterschappen. Men sprak over drooglegging van de Zuiderzee en ook de afsluiting van de Lauwerszee werd onderzocht. Afsluiting van de Zuiderzee en daarmee het tegengaan van overstromingen, was pas een feit met voltooiing van de afsluitdijk in 1932. De afsluiting van de Lauwerszee vond plaats in 1968.

RESTAURANT

't Somerhuys

De Passaazje 1 9251 CX Burgum

Telefoon: 0511 46 93 76

Fax.: 0511 46 94 57

 <p>nieuwe computers in elke prijsklasse</p>	 <p>Windows 7 notebooks met 2 jaar garantie</p>
 <p>professioneel systeem- en netwerkbeheer</p>	 <p>eigen technische dienst reparatie & onderhoud</p>

Oké-PC Burgum
computers & netwerkbeheer

adres winkel: Westersingel 49, Burgum
tel 0511-200200 website www.okepc.nl

Blauhûs, Haersma-State en Drieziigt

Troch Elle Bosma

Yn it septimbernûmer 2011 fan HORIZON stiet it ferslach fan Klaas Henstra fan de opgravings dy't dizze simmer dien binne op it terrein fan Grutte Hoarnstwei 35, it plak wêr't it Blauhûs fan de Haersma's stie, it lettere Haersma-State en noch letter 'Drieziigt' neamd. Drieziigt waard ôfbrutsen yn 1790 troch Hobbe Baerdt van Sminia, dy't it nije Sminia-hûs yn Burgum bouwe liet, dat letter in skoft as gemeentehûs tsjinne hat. It is tinklik wol aardich om oanslutend by it artikel fan Klaas Henstra wat te fertellen oer it bewenning en oansjen fan de State en oer it ynterieur. Oer dit lêste is noch nea earder wat skreaun.

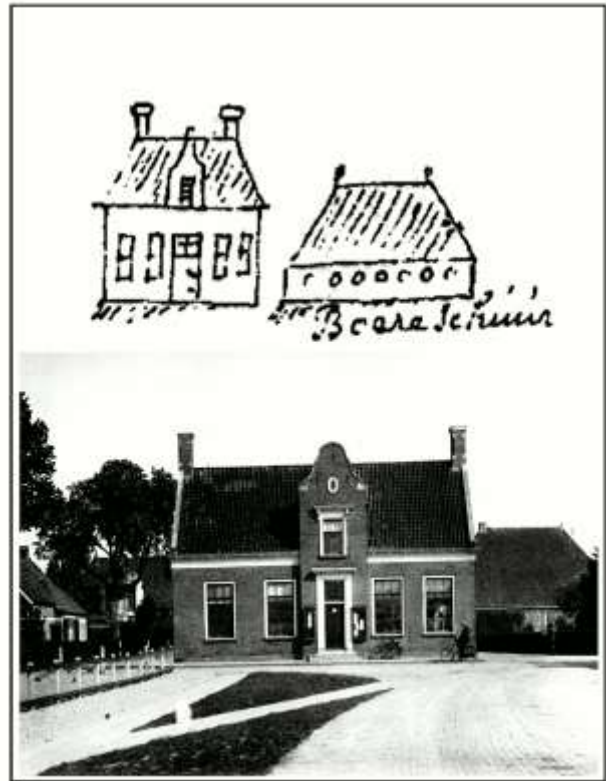
De bewenning fan Blauhûs en Haersma-State

Op it plak dêr't no in hûs stiet Grutte Hoarnstwei 35, stie yn 't earst in 'Heerenhuis', yn folgoarder eigen oan de famyljes (van) Haersma, (van) Poutsma en van Sminia. ¹ Dit lân hûs, yn 1640 registrearre ûnder Stim 5 fan it Stimregister, stie bekend as 'It Blauhûs' en hearde ta oan de al sûnt de 15e ieu yn Eastermar wenjende famylje van Haersma. It waard sûnt 1678 bewenne troch Saapke Meyerts Haersma en har twadde man, de 'Commies' Petrus Poutsma. Ut dit houlik waard 'De Ritmeester' berne, Johannes Poutsma (1686-1723). De Ritmaster troude yn 1719 (hy wie doe widner fan Yda Recalff) mei syn folle nicht Aurelia van Haersma (1682-1761), dochter fan dr. Ericus Meyerts Haersma en Anna Clara Canter. Johannes hie inkelde jierren foar syn houlik mei Aurelia, yn 1715, it âlderlik hûs ferboud ta in fraai bûtenhûs (de famylje van Poutsma-van Haersma hie boppedat ek noch in hûs yn Ljouwert), dat hy Haersma-State neamde. Nei syn iere dea yn 1723 bleau widdou Aurelia der mei de (styf)bern noch tolve jier wenjen. De Ritmaster hie foar it nije 'Haersma-State' ek Stim 7 kocht, in buorkerijke dat lyk njonken en súdwestlik fan de State lei. Hy hie dat ôfbrekke litten, it frijkommen perseel by it perseel fan de State lutsen en der in apelhôf fan makke.

Het eksterieur fan Haersma-State

In goede ôfbylding fan Haersma-State is net bekend. Wol is der in sketsmjittich tekeninkje makke, dat heart by de prosesstikken oer in skeel dat him yn 1752 ôfspile tusken Aurelia van Haersma en Jetse van Sminia. Dat gyng oer de fraach oft it Stimrjocht - doe't dit nei it Pachttersopskuor fan 1748 wersjoen waard - wol op de jûste manier keppele waard oan de State en de buorkerij der noardeastlik fuort njonken, de Slotpleats. Dizze Slotpleats funksjonearre yn feite as ien gehiel mei de State. Yn it artikel fan Henstra wie dit tekeninkje (yntekene op de gruttere plattegrûn fan de State) al te sjen. Mar it wurdt hjir nochris ôfprinte, mei derûnder in

foto fan it Sminia-hûs yn Burgum dat Jetse's soan, Hobbe Baerdt van Sminia, letter boude. Men soe sizze dat Hobbe it ûntwerp fan de gevel ûntliend hat oan de yn 1790 ôfbrutsen State yn Eastermar! Ut nostalgia om it âldershûs? It hûs yn Burgum wie fansels troch útbou oan de efterkant folle grutter as de State yn Eastermar.

It ynterieur fan Haersma-State

Nei it ferstjerren fan Ritmaster Johannes Poutsma yn 1723 waard in ynfentaris opmakke. Ut dy bewarre bleaune ynfentaris krijt men in yndruk hoe't Haersma-State fan binnen yndield wie.

De 'Groote Zaal' mei it 'behangsel van Gouden Leer' en in 'gestuct' skoarstienstik, wie ynrjochte mei blauwe gerdynen foar de fiif ruten. Der stienen tolve stuollen yn dizze seal, bekleaid mei read 'kasfa', twa derfan wienen earmstuollen. Dan noch santjin oare stuollen, twa dêrfan ek earmstuollen. Fierder stiene der noch twa teetafels, twa skinktafels, twa tafels mei delslaand tafelblêd en in buffet mei sulverwurk. Yn de 'Voorzaal' fine we in 'olijventafel met laden', sân stuollen - ien derfan in earmstoel - in rêstbank, in fergulde spegel en in 'Sackesdanen kast', fuld mei linneguod.

De 'Daagskamer' wie ynrjochte mei in ikehouten tafel mei laden, wêryn akten en keapbrieven bewaard waarden, tegearre mei in 'bundel oude brieven van geen aangelegenheit'. De akten en keapbrieven waarden apart ynfentarisearre, sy meitsje in lange list út fan besit oan foarnaamlik lân. Yn dy keamer, mei in 'behangsel van groen Say voor de alcove bedstede' wiene fierder gerdynen

foar de twa ruten, in bêd mei in Japanske en in Spaanske tekken, in 'out scherm' en in hurdste. Oan de wand hinget in spiegel mei in swarte list, in âld portret, twa stikken fan Baakenburgh (it iene derfan hinget foar de skoarstien), in portret efter glês fan Anna Rhala, noch wat tekeningen efter glês en trije skilderstikjes. Tafels mei stuollen wurde hjir net fermeld.

Yn it 'Voorhuijs' stiene fiif houten earmstuollen (twa mei matrassittings en trije mei kessens), in houten sitbank mei snijwurk, in skinktafeltsje, in 'blicken Lavour', in houten wettertontsje mei in tapkraantsje, in 'staande horologie', fjouwer kaarten en in waarglês. Foar de twa ruten hongen 'roode flewijn' gerdynen.

Yn de 'kelders Camer keuken' fine we in pear koarte griene gerdynen foar de ruten, lykas griene gerdynen (mei 'rabat') foar it bedstee. Op de skoarstienmantel (mei in bont ketoenen 'rabat') steane acht Delftske skûtels, wylst der ek noch in houten rek mei Delftske skûtels is. Oan de wand hinget in spiegel mei in swarte list en teffens binne oanwêzich in 'neergeslagen tafel', acht stuollen, in 'oud geveerd Cabinetie met Laden' en in bêd mei alles wat derby heart. Fierder binne der in hiele soad koperen en tinnen gebrûksfoarwerpen.

Boppe yn it hûs binne fiif sliepkeamers, allegearre ynriochte mei bêd en bêdeguod en in tafel mei stuollen as foarnaamste meubilêr. Op 'e souder binne û.o. koffers te finen, twa âlde portretten, twa tafels en in jachthoarn. Yn de gong is noch in rek mei in 'snaphaan' en in kuierstok.

Yn de stelskuorre anneks wenromte, de 'Slotpleats', wurdt it boerebedriuw ynfentarisearre, wylst we yn de 'agterboerekamer' û.o. oantrefte twa bêden mei alles wat der byheart, twa 'olde portretten van een prins en prinsesse', in 'slagwerk', in tafeltsje, in kastje en in rek mei Delftske skûtels.

De keuken is hjir ryklik tarêst mei tinnen en koperen gebrûkfoarwerpen, mar der befynt him ek in bêd mei tekkens en sa mear, lykas in âlde 'dienkast'. Ek hjir fine we yn de 'daagskamer' in ledikant mei bêdeguod, fierder û.m. in 'noteboomer Cabinet', in tafel mei stuollen, twa 'rolwagens', in 'groot Jagt met zijn zeilen ende veelen zamt verdere toebehooren' en in 'klein Jagtie zonder zeilen'. Foar de twa ruten hinget wite damasten gerdynen. As lêste wurde yn de 'Knegts Camer in de Stal' û.o. twa âlde bêden oantroffen.²

Lânnamen

Inkeld in pear lânnammen herinnerje noch oan it Blauhûs, sa as De Blauhûskamp en de Blauhûsbosk. Op de Blauhûskamp hat (net letter as oant 1850 ta) noch in skuorre stien, dy't foar de bewenners fan de State tsjinst die as foljêre, as fûgelkouwe. Ek oare lânnamen hâlde de State yn omtinken, sa as Boskkamp, Singelbosk en Fiverbosk. Der wurdt sein dat op in bepaalde nacht

yn de moanne augustus de geast fan in jonkfrou omspaant tusken de fivers fan Haersma-State. Dizze fersking soe ferbân hâlde mei in kampslach dy't dêr ea holden waard tusken twa ridders, dy't beide tingen nei de hân fan de freule. Mar fierdere bysûnderheden oer dit drama jout de skiednis net.³

De ferkeap fan Haersma-State oan de famylje fan Sminia

De widdou fan de yn 1723 ferstoarne Ritmeester Johannes Poutsma, Aurelia van Haersma, besleat mei har styfbern, de Poutsma's, 'allen woonagtig soo tot Leeuwarden als Oostermeer', yn 1735 Haersma-State te ferkeapjen oan de famylje van Sminia. Ien fan dizze bern wie Odilia Poutsma, trouw mei Theodorus Scheltinga, dûmny yn Eastermar. Op 5 en 7 febrewaris 1735 waard foar notaris Lambert van Vitringa te Ljouwert in akte opmakke, dy't dizze ferkeap regele.⁴

Keapers binne de Sikretaris fan de Steaten fan Fryslân, Jetse van Sminia en syn frou Wiskje van Haersma út Ljouwert. Dizze Wiskje van Haersma is in hiel fiere achternicht fan Aurelia van Haersma. De ferkeap wurdt omskreaun as: 'Eerstelijck een hornleger, hovingen, cingels, boomen en plantagie met de Stecken en Homeijen entgene daer meer aenbehoort, de Heerenhusinge en Stallinge met al wat daer aen bandt-, aerdt-, spijker- en nagelvast is, het Schiphuis met 't regt om op de verkopers grond te verblieven en vrije opslagh, alsmede het gestoelte in het choor van de kerke tot Oostermeer, dogh buiten de graven in de kerke aldaar, alles in

voege in gemelt Dorpe is staende en gelegen ende tegenwoordig bij de mede Verkoper, de Heere Poutsma cum uxore wort gebruikt'. Dizze 'Heere Poutsma' wie ien fan 'e styfbern, trouw mei Hendrina van Idsinga.

Njonken Haersma-State wurde ek noch twa oare besittings oan Jetse van Sminia en syn frou ferkocht, ntl. in hûs mei skuorre en lân, 'mede aldaar en gelegen aan het vorige' (dat is dus de Slotpleats), wylst fierder de keapers tajouwe oan de Poutsma's skuldich te wêzen 1500 Carolus gûne, fanwegens 'koop en overdragt van een huisinge cum annexis het Klein Blauhuis genaamt, bij Hoecke Harts als mejer wordende gebruikt (...), met noch een kampke aen de Cingel leggende, vrij van lasten'. Wêr't dit 'Lyts Blauhûs' krekt lein hat is net bekend, mooglik oan de ein fan de Snakkerbuorren, begjin Achterwei.

It totale bedrach foar dizze trije besittings berint 20.000 Carolus gûne, dat yn trije gelikense terminen betelle wurde moat, yn maaie 1735, 1736 en 1737, en wol yn 'klinkende munt, sonder Lands Obligatien.' Ut oantekens op 'e keapakte blykt dat nei de earste termyn it hiele restant al op 7 septimber 1735 betelle is en dat de keapers dêrom f 544,- koarting krigen ha.

De famylje van Sminia

Oer de bewenning fan de State troch de van Sminia's - dy't ek in hûs yn Ljouwert hienen, dêr't sy by 't winter taholden - is net safolle bekend. In lyts bytsje is te lêzen yn it boekje 'Wandelingen van mijnen oudoom' troch H. van Rollema, wêryn 't beskreaun wurdt hoe 't kuierder Hotze Piebes Wiekstra (âld-mûneopsichter en âlde kunde fan Jetse) yn 1750 by de Sminia's oer de flier komt. Rollema skriuwt dat van Sminia wennet 'op deszelfs buitengoed, Haersma-State.' Hjurút soe blike dat Jetse en Wiskje pas nei 1750 in nije namme oan harren hûs joegen, 'Driezigt'. Dizze namme waard ûntliend oan de trije singels dy't op de State útkamen. Allinnich de 'Parsingel' is dêr noch fan oer. Hotze waard ûntfongen yn Jetse's studearkeammer en ûnthelle op 'een kopje koffij en eene pijp tabak'. Ut alles blykt dat Jetse in waarme genealogyske en histoaryske belangstelling hie. Ek it Pachttersopskuor fan 1748 komt te praat en de heisa by it pachtershûske by de mûne yn Eastermar yn dat jier. Van Sminia en Wiekstra bringe û.o. in besite oan de tsjerke op it Heechsân (foardat sy de doar útgeane ropt Jetse oan syn frou 'dat zij hedenmiddag een gast aan tafel kregen'). Werom op Haersma-State, 'tegen twaalfen, vonden zij de tafel gedekt en met de noodige tinnen borden en schotels voorzien. In gezelschap van zijnen gastheer, deszelfs statige echtgenoot Wiskje van Haersma en hunne drie zonen Hobbe Baerd, Aulus en Arent Johannes, de eerste 19, de tweede 17 en

de laatste 13 jaren oud, deed Wiekstra een smakelijken maaltijd, nam na nog eene vriendschappelijke pijp met den huisheer gerookt te hebben, afscheid.'⁵ Der binne twa skilderijen bekend mei leden fan de famylje van Sminia, mooglik makke yn Eastermar.

Wiskje hie in suster Auck van Haersma (1705-1781), trouw mei Tsjalling van Camstra, dy't wenne op Orxma-State te Menaam. Hja stie as apart en nuver bekend. De Friesche Volksalmanak út 1893 skriuwt û.o. oer har: 'Auck zag er in hare dagelijksche kleeding sjoofel uit, zoo zelfs, dat men ze eer voor een landloopster, dan voor eene rijke adellijke dame aanzag, hetgeen dan ook werkelijk meermalen geschiedde. Zoo gebeurde het eens, dat zij op zekeren dag haren schoonbroeder Jetse van Sminia te Oostermeer een bezoek bracht en de achterdeur wilde binnen gaan, toen de meid, die nog niet lang daar in dienst was en haar niet kende, haar toeriep: 'Mevrouw geeft niet aan de deur!' Auck wie in stiifhollich en sinnig minske, ferwikkele yn alderhande prosesessen. Hja hie gjin bern en hie by testamint fan 1775 har suster Wiskje yn Eastermar har erfgenamt makke.⁶

Undogenske jonges

It ferhaal giet dat de jonkers van Sminia nochal ûndogensk oanlein wiene. By Veltman is te lêzen dat der in boerefeint wie, dy't sa'n pine yn'e mûle hie, dat hy op in tsjustere jûn nei it bonkehûske op it tsjerkhôf gyng. De bonken dêr soene genêzing jaan fan pine. Kwalik hie hy syn hân útstutsen nei in bonke of in tsjustere stalte sprong omheech en rôp: 'Net fan myn bonken, hear!' As in hazze stoude de feint fuort, alhiel oerstjoer kaam der thús. Letter

hearde hy dat de jonkers van Sminia yn it bonkehûske ferstoppe sieten, dy hellen wol mear fiten út.⁷

It ein fan de State

Jetze van Sminia ferstoar yn 1771, syn frou Wiskje yn 1785. Harren âldste soan Hobbe Baerdts van Sminia (1730-1813) erfde dêrnei Driezigt. Mar hy ferkocht eins fuortdaliks syn âlderlik besit, mooglik omdat it te boufallich waard en liet it Sminia-hûs yn Burgum bouwe. Dat wie tinklik ek mei omt er as Grytman fan Tytsjerksteradiel yn Burgum, it haaddoarp fan de gemeente, better út de fuotten koe mei syn kontakten. Yn 1787 waarden 50 ike- en 32 linebeammen fan de singel foar it hûs ferkocht en yn 1789 stie 'Driezigt' sels te keap. Foar ôfbraak dus, want it waard yn 1790 ôfbrutsen. Ein 1791 waarden de beammen út de bosk ferkocht: 270 ike- en 138 boekebeammen.⁸ De Slotpleats waard op 30 desimber 1822 mei it omlizzende lân ferkocht⁹, yn 1854 is de pleats ôfbrutsen. Op it plak fan de eardere kombinaasje lân-hûs-Slotpleats kaam doe in ienfâldich buorkerijke te stean, in bytsje mear as in arbeiderswente. En hjirmei ferdwûn it lêste dat noch herinnere oan it tiidrek dat Eastermar adelike ynweners hie. Mar it soe fansels moai wêze as de namme Haersma-State wer op it stek by de Parsingel stean soe. Dy namme past it bêste. De Haersma's wennen ommers sûnt de midsieuwen yn Eastermar, ek Ritmaster Johannes Poutsma en Aurelia van Haersma stamme út dat laach, lykas Jetse van Sminia syn frou, Wiskje van Haersma.

=====

Noaten: ¹ B.R. Veltman, Oostermeer geschiedkundig beschreven. Utj. J. Ozinga, Eastermar 1924, side 29. De stambeam fan de Haersma's hjiry knoppet net en is ferbettere troch Reid van der Leij yn it Genealogysk Jierboekje 1985. - ² Ynfentaris oanwêzich yn Weesboeken Tytsjerksteradiel 1723. De namme Baakenburgh is ûnbekend. Anna Rhala is de mem van Johannes syn earste frou Yda Recalff. - ³ Veltman, earder neamd, side. 106. - ⁴ Akte oanwêzich yn it Sminia-argyf, Tresoar, Ljouwert. - ⁵ H. van Rollema. Wandelingen van mijnen oud-oom den opzichter door een gedeelte van de Provincie Friesland. (1750). Bevattende eene plaatselijke en geschiedkundige beschrijving van de merkwaardigheden der Grieteny Tietjerksteradeel. Uit de nagelaten papieren van eenen dorpspredikant, bijeenverzameld door H. van Rollema. Uitg. Eekhof, Leeuwarden 1841. Fac. herdruk: Uitg. Miedema, L'warden 1968, 171 pp. H. van Rollema is in pseudonym fan H.B. van Sminia, ek in lid fan de Sminia-famylje. - ⁶ Friesche Volksalmanak 1893; Sjoch ek Joop Boomsma yn Frysk en Frij 3 en 10 febrewaris 1979. - ⁷ Veltman, as earder, side 67. - ⁸ G.A. Wumkes, Stads- en Dorpskroniek van Friesland. Uitg. Eisma, Leeuwarden 1930. - ⁹ Veltman, as earder, side 106.

BRINKSMA OPTIEK
BURGUM

scherp
in
zien!

Opticien - contactlensspecialist, lid ANVC
Schoolstraat 2a, 9251 EC Burgum
tel. 0511-464555, fax 0511-469126
website www.brinksma-optiek.nl, e-mail info@brinksma-optiek.nl

In memoriam Teade Kingma

Klaas R. Henstra

Op 16 oktober 2011 overleed op negentigjarige leeftijd Teade Johannes Kingma. Kingma leerde ik beter kennen aan het begin van negentiger jaren. Jan (P.J.V.) van Rossum was in die jaren bezig met het boek 'Tietjerksteradeel 1940-1945'. Teneinde geen fouten te maken bij personen en plaatselijke situaties werd er een begeleidingscommissie in het leven geroepen. Schrijver dezes was voorzitter van genoemde commissie en Kingma werd uitgenodigd zitting te nemen als kenner van de Tweede Wereldoorlog en de streek. Van Rossum heeft zeer kunnen profiteren van de kennis van Kingma. Daarnaast herinner ik mij het uitermate plezierige overleg in de commissie. Het boek verscheen in 1995. Verkoop werd een succes: er werden meer dan duizend exemplaren verkocht. Het boek is al jaren uitverkocht. Naast deze werkzaamheden maakte Kingma jaren deel uit van 'De Historyske Wurkgroep Streekmuseum'. Zijn inbreng in deze werkgroep zal lang in onze herinnering blijven.

Emigranten uit Tytsjerksteradiel

De Werkgroep Historie Tytsjerksteradiel '03, verbonden aan Streekmuseum Burgum, is bezig met de voorbereidingen voor een boek en een expositie over emigranten die in de negentiende en de twintigste eeuw naar Amerika en Canada zijn vertrokken. Boek en expositie moeten in mei 2012 gereed zijn. Inmiddels beschikken de leden van de werkgroep over meer dan 2500 brieven die over en weer zijn geschreven. Ook is er een film van vertrekkende emigranten en zijn er enkele dagboeken. In december 2011 gaat een van de leden van de werkgroep naar Miami (Amerika) om nazaten te bezoeken van Burgumers die lang geleden zijn geëmigreerd. Voorwerpen die destijds zijn meegenomen keren dan in januari 2012 terug naar Burgum. De aanleiding tot dit artikel is het feit dat de werkgroep beschikt over veel materiaal uit het centrum en het oosten van de gemeente Tytsjerksteradiel. We zijn dan ook op zoek naar gegevens (verhalen en foto's) uit het noorden en westen van de gemeente. Wat willen we weten?

- waarom emigreerden ze
- wat namen ze mee en hoe wordt dat gewaardeerd door de nazaten
- hoe verging het hen tijdens de reis en na aankomst
- hoe was het contact met het heitelân; brieven met alledaagse en bijzondere zaken
- bijzondere geschiedenissen van een of meerdere families
- teruggekeerde voorwerpen

U begrijpt dat wij uw hulp inroepen voor het aanleveren van verhalen die een beeld geven van alle (ook heel gewone) wetenswaardigheden die een emigrantenfamilie kon meemaken.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met Klaas R. Henstra, Menno van Coehoornweg 19, 9251 LV Burgum. Tel. 06 15 133 718 (0511 462702 of 46 5544). U kunt ook per e-mail reageren: streekmuseum-volkssterrenwachtburgum@hetnet.nl N.B. Boek en expositie zullen worden verbonden aan de provinciale activiteiten in het kader van Fryslân ferbynt (2012).

Bijnamen van Burgumers (III)

Klaas R. Henstra

Al na publicatie van deel I van de serie 'Bijnamen van Burgumers' kwamen er een aantal reacties binnen. De eerste bijdrage is van Sieger Beerda. Hij schrijft: 'Met genoeg de eerste serie bijnamen gelezen in het blad Horizon'. Voorts vraagt Beerda de nodige discretie te betrachten van bijnamen van mensen die nog in leven zijn. In deel I (noot 2) heb ik aan dit aspect al aandacht besteed.

Meer recente bijnamen worden wel opgenomen in het archief (in depot) van Streekmuseum Burgum. Mogelijk kan iemand hieromtrent over twintig jaar nog eens een boekje opendoen. Een tweede reactie kwam van Durk Scherjon. Hij heeft nog een A-vier met aanvullingen. Een derde lijst met aanvullingen kwam van Jan Kuipers (allen woonachtig in Burgum). Tenslotte kwam er nog een brief uit Leeuwarden van F. Hogeveen met interessante bijnamen. Helaas kan ik niet alle namen noemen van mensen die mij in het voorbijgaan in Burgum nog een enkele naam toevertrouwd. N.B. Half maart 2012 volgt voorlopig het laatste deel. Reacties blijven welkom.

Lijst met 50 bijnamen:

Gjert Súkerjet	Gerrit Bergsma
Kikkert op 'e Fyts	Pieter Kooi
Anne Skeisse	Anne Nijboer
Bearn Bargerider	Bearn Veenstra
Teake Aai	Teake van der Meer
Dikke Jan	Jan van der Meer
Tinne Jan	Jan van der Meer
Jan Dúm	Jan van der Meer
Teake Slik	Teake Venema
Wyte Harm	Harm de Vries
Auke Seemántsje	Auke de Haan
Piet Oscar	Piet van Os
Durk Drop	Durk Hoekstra
Bouwe Jarrebak	Bouwe Algra
Tito Jarrebak	Tito Algra
Jan T	Jan Terpstra
Anne Pechje	Anne Pietersma
De Baron	S. Terpstra
Pieter Kwartsje	Pieter Hiemstra
Gandy	Durk Kingma
Jetze Puddinkje	Jetze Postma
Jan Kredyt	Jan Rinzema
Jan Sûpkarre	Jan Veenstra
Henkie Woarst	Henk van der Veen
Stille Nacht	Sipke Hiemstra
Olke en Bolke	Gebr. De Jong
Thije Haka	Thije Hooghiemstra
Jan Stiselwyt	Jan Zijlstra
Jan Dúmke	Jan Douma
Hindrik by Nacht	Hendrik van der Ploeg
Marten Kettingfretter	Marten Talman
Vliegend Evangelie	Pastoor Doesburg
Aaltsje Wjirmpoeier	Aaltje Kalsbeek
Bearn Bargerider	Berend Veenstra
Ruurd Tsyske	Ruurd de Jong
Melle Flap	Melle Oosterkamp
Klaas Bruidegom	Klaas Veenstra
Gjet Antiek	Gerrit Algra
Briltsje Wijma	Lammert Wijma
Slokje Schaap	Andele Schaap
Jan Lygje	Jan Rapkes Zijlstra
Koekje Bos	Jan Bos
Dúbele H	Harm Hylkes de Boer
Germ Poat	Germ Algra
De Spaanse Schone	Berendsje de Boer
Lammert Sjijsop	Lammert Tillema
Bearn Toppel	Bearn Sikkema
Pieter Benauwd	Pieter van der Meulen
Sjoerd Kobbe	Sjoerd Nicolai
Jelle Spiker	Jelle Hoekema

**Oer it libben fan fisker Leendert Krol
(1845-1927) út Tytsjerk**

(Oan de hân fan de yn 1947 makke oantekeningen fan Ealse Wadman)

Tekening fan Leendert Krol makke troch in ûnbekende skoaljuf út Tytsjerk. It is grafysk wat opkreaze mei de nijste techniken troch Tine Siebenga.

Sa'n twa jier lyn krige it Streekmuseum-Volkssterrenwacht in giel boekje oer boppesteande man fan Jelle de Graaf, de doarpshistoarikus fan Tytsjerk. It is in tige flot boekje op A4 formaat mei moaie ferhalen oer dizze ferstoarne fiskerman. Ealse Wadman, de eardere doarpshistoarikus (1926-2008) hie oantekeningen makke en Jelle de Graaf hat se útwurke, sadat elkenien no wer wit wa 't fiskerman Leendert de Graaf is. Dizze prachtige únike ferhalen kinne jo no lêze yn ús eigen iepenbiere biblioteek fan it Streekmuseum-Volkssterrenwacht ûnder nûmer F2407.

Siebe Siebenga.

Voor al uw bloemwerk

Frits Bloemenboetiek

Lageweg 8, 9251 JW Bergum, tel. (0511)462296

In ûnderdûk tragedzje yn Burgum

(De Joadske famkes fan Ds. Bakker.)

Siebe Siebenga.

Foar de folgjende Horizon fan maart 2012 ha ik it ferhaal oer Riek de Winter klearlizen. Dat wie in Joadsk oarlochsbern fan Wietze en Wim Adema.

By myn ûndersyk kaam ik ek in ferslach tsjin fan it Joadske famke Lowina de Levie oer wat se fan tichtby meimakke hat. Se hat in skoft yn Burgum ûnderdûkt sitten mei har suster. Hjir kamen se terjochte ûnder falske betingsten fan de nije herfoarme dominy Bakker dy 't yn 1943 út St. Japik wei beroppen waard yn Burgum. Se hawwe in strieminne tiid hân by dizze man. Neffens Lowina is har suster hjir nea wer boppe op kaam en hat se selsmoard begien doe't se fyftich jier wie. Fan de dominy is net in sa'n soad bekend. Dat komt grif omdat er mar trije jier yn Burgum stien hat. Syn fersetsdieden binne dan ek net breed útmetten yn de oarlochsliteratuer. P.V.J. van Rossem neamt dizze dominy Bakker in pear kear yn syn boek Tietjerksteradeel 1940/1945.

Op side 71 seit er.....

- *'Tussen Ds. E. Nawijn en Ds. J. Bakker in Bergum (respectievelijk gereformeerd en hervormd) bestond geen enkel contact. Zelfs toen zij zich beiden met hulp aan Joden gingen bezighouden, ontstond een dergelijk contact niet.'*

En op side 131 stiet: - *'Of Ds. Bakker deel uitmaakte van een circuit, of 'solo' opereerde, weten wij niet.'*

Foto fan de skoalstrjitte út de 70er jierren. Rjochts de ôfbraak fan de Ned. Herfoarmde pastorije. It plak wer 't de beide Joadske famkes De Levi yn 1943/44 in strieminne tiid hân hawwe.

Ds. Bakker fertelt letter oer dizze perioade yn in Burgumer krante dy't yn it ljocht stie fan 40/45. De ferslachjouwer tekene it folgjende ferhaal op....

-, *Op vele plaatsen in de gemeente werd aan Joden onderdak verleend. Voorzover bekend zijn er bij dit werk geen slachtoffers gevallen. Wel moesten sommigen onderduiken. Zo ook Ds. Bakker, Hervormd predikant in Bergum. In augustus 1944.*

Ds. en mevrouw Bakker verborgen twee Joodse meisjes. Het gezin week uit naar Bakkeveen waar Ds. Bakker onder een andere naam de Hervormde gemeente aldaar diende. Toen iedereen van een ausweis moest zijn voorzien, kwam de NSB burgemeester hem er ook één aanbieden. Heel vriendelijk. Maar het persoonsbewijs moest worden getoond! En dat ging moeilijk, want Dominee had alleen zijn oude nog. Een diepe zucht en toen maar het één en ander gebiecht. Er waren toen toch ook wel goede NSB'ers! Deze man althans had begrip voor de situatie en zijn bezoek had geen nadelige gevolgen.-

Doe 't de húshâlding werom kaam yn Burgum wienen der binnen de herfoarme tsjerke allegear ferwikkelingen tusken de 'rjochtsinnigen' en de 'frijnsinnigen'. Yn ien fan de tsjerkeriefergaderingen skriuwt de skriba letterlik.....

-, *Hij (Ds. Bakker, redaksje) meldt dat er hier in Bergum een krankzinnig bestand is, vooral met die (verdomde) stemmerij.'* De herfoarme gemeente fan Burgum woe op dat stuit gearwurkje tusken de ferskate streamingen, sadat Ds. Bakker yn 1946 opstapte en yn Bakkeveen beroppen waard.

Hoe Lowina de Levie mei har suster de ûnderdûk perioade mei Ds. J.A. Bakker belibbe hat, fertelde se yn 2009 oan Marcel Prins. Dit hat Lowina dien yn it kader fan it projekt 'Andere Achterhuizen' dat sawol op ynternet as yn boekfoarm te lêzen is. De útjouwerij fan Athenaeum-Polak & Van Gennep hat tastimming jûn om dit nochal skokkende ferhaal yn ús Horizon te pleatsen.

Boarnen:

Boeken: Andere Achterhuizen, Marcel Prins
Tietjerksteradeel 1940/1945, P.V.J
van Rossem

Ynternet: www.communityjoodsmonument.nl

Ynstânsje: Streekmuseum-Volkssterrenwacht

Krante: Burgumer Courant

Lowina de Levie,
geboren in Amsterdam op 10 april 1926

Op het Joods Lyceum had ik een vriendje, Jacques. We hebben één keer samen geschaatst. Na afloop bracht hij me naar huis, met de fiets. Het woei hard en ik moest daardoor huilen. O God, dacht ik, waarom moet ik nu huilen, op dit moment, terwijl ik zo blij ben dat hij met mij fietst. Dat we in de oorlog op een dag niet meer mochten fietsen, dat winkels verboden werden, dat we met een ster moesten lopen — nee, dat alles maakte niet zo veel indruk op mij. Het meest ingrijpend was de angst. Vooral 's nachts in bed was ik bang. Als ik maar iets hoorde, dacht ik dat Jacques gepakt zou worden bij een razzia. Ik besepte bij het begin van de oorlog al wel dat ik Joods was, en dat er vooral

Joden werden opgepakt. Toch waande ik mijzelf veilig, mijn angst betrof de anderen die gearresteerd zouden kunnen worden. Dat was niet zo vreemd. Via mijn vader heb ik een tijd een baantje gehad bij de Joodsche Raad, die hem, vanwege zijn beroep, beschermde. Anders gezegd: wie een baantje bij de Joodsche Raad bemachtigde, kreeg een voorlopige vrijstelling voor deportatie, een Sperre.

Foto Lowina (links) omstreeks 1939.

Mijn vader was een op Freud georiënteerde psychiater. Hij hield voor de oorlog praktijk aan huis, in een groot pand aan de Amsterdamse P.C. Hoofdstraat. Later hebben de Duitsers van ons pand, met de twee belendende panden, een hotel gemaakt. Dat bestaat nog altijd, het is alleen niet meer in Duitse handen. Wij woonden beneden, mijn vaders spreek- en wachtkamer lagen op de eerste verdieping.

Hoewel die kamers geïsoleerd waren, moesten wij altijd doodstil zijn. Ook mochten wij niets van de patiënten weten. Door dat verbod extra nieuwsgierig geworden, stonden we 's morgens vroeg bij een fonteintje onder de trap te kijken wie er omhoog liep. Niet dat we ondeugend waren, integendeel, wij waren gehoorzaam en zelden uitbundig. We slopen door de gangen, om maar te voldoen aan mijn vaders geboden. Ik kan mij niet herinneren dat er ooit lawaai in ons huis is geweest.

Ik heb nooit kind durven zijn — die angstige belemmering voelde ik toen al wel, maar kan ik nu pas verwoorden. Niet dat ik geplaagd werd, op het schoolplein speelde ik gewoon niet mee. Ik stond naar de andere kinderen te kijken. Omdat mijn ouders altijd ruzie hadden, durfde ik ook mijn vriendjes en vriendinnetjes niet mee naar huis te nemen.

Mijn vader heeft zelf nooit vrienden gehad, niet als kind, niet als volwassene. Hij was de zoon van een eenvoudige fotograaf, kreeg op jonge leeftijd een beurs om te studeren, en is zich altijd scherp bewust gebleven van zijn intelligentie. Hij bracht zoveel mogelijk tijd door in zijn spreekkamer, waardoor hij de indruk wekte altijd te werken. Dat kan niet zo zijn geweest, in de crisisjaren moet het aantal patiënten behoorlijk zijn teruggelopen. 's Zondags ging hij wel met ons

fietsen. Hele einden fietsten we, naar Zandvoort of naar Huizen, dertig kilometer heen en dertig kilometer terug. Mijn oudste broer en ik vonden dat niet fijn, maar goed, we gingen natuurlijk wel mee. Als we dan weer thuiskwamen, kregen we gebakken aardappelen met sla en ei. Heerlijk.

We waren niet arm en niet rijk. Bij de lunch kregen we één boterham met beleg, de rest moesten we met tevredenheid doen, dat was dan margarine. Mijn zusje en ik kregen één keer per seizoen een nieuwe jurk. Dat vonden we heel wat. Dat anderen bij mij in de klas het beter hadden, heb ik nooit erg gevonden. De sfeer in huis, dié was erg. Voor zichzelf hanteerde mijn vader een andere moraal dan voor ons: hij hield er jarenlang een vriendin op na. Mijn moeder slikte dat, het ontbrak haar aan zelfvertrouwen. Zij ging gebukt onder de situatie, waarvan ze vaak óns de schuld gaf: 'Doordat jullie er zijn hebben wij nu ruzie.' Volgens hem was zij gestoord, zijns inziens zou het goed zijn als zij in analyse ging. Naar zijn idee was dat voor iedereen met moeilijkheden goed — behalve voor hemzelf.

Toen ik naar de middelbare school ging, mocht ik wat 'uitzoeken'. Voorzichtig zei ik dat ik graag een horloge wilde hebben. Hij zei: 'Jij zegt nooit wat, jij maakt je wensen nooit kenbaar, jij krijgt een horloge.' Dat was een heel duur cadeau toen, en ik was er erg blij mee. Hoewel ik aan mijn vader weinig goede herinneringen heb van tijdens en na de oorlog, weet ik dat ik hem voor de oorlog heel hoog had zitten. Ik gaf hem zeker niet de schuld van de sfeer bij ons thuis. Ook nam ik veel van hem aan, zijn oordeel over mijn moeder bijvoorbeeld. Als baby spuugde ik voedsel uit — als er iets mis is met een klepje tussen de maag en de slokdarm gebeurt dat bij kinderen wel vaker. Het was een lichamelijke mankement, dat mijn vader, als echte freudiaan, psychisch duidde: 'dat gespuug' zou mijn manier zijn om duidelijk te maken dat mijn moeder niet op de goede manier van mij hield. Veel later, in de puberteit, als mijn moeder mij een zoen gaf, dacht ik tijdens de omhelzing: Toch houdt zij niet voor de volle honderd procent van mij. Hij was de sterkste in ons gezin en ik trok me aan hem op. Hij stond voor mij op een voetstuk — waar hij in de oorlogsjaren hard vanaf gevallen is.

Bij het uitbreken van de oorlog was ik veertien jaar. Tegen een uur of vier, vijf stond ik met mijn vader en mijn oudste broer op de veranda. Een prachtige nacht, een prachtige ochtend. Alleen hoorden we in de verte het gebrom van vliegtuigen. De draagwijdte van de oorlog heb ik lang niet begrepen. Bij het uitbreken van de oorlog niet, en zelfs niet toen we onderdoken in '43. Angst, dát staat mij bij. Op een dag werd mijn oudste broer in de buurt van de Euterpestraat opgepakt. Gelukkig is hij toen weer thuisgekomen, maar mijn ouders hebben verschrikkelijk in angst gezeten. Die angst sloeg op mij over, nam bezit van me, en werd sterker naarmate de oorlog vorderde. Zeker toen we

gedwongen werden naar een flatje in de Grevelingenstraat, in de Rivierenbuurt, te verhuizen, omdat de Duitsers de Joden in twee, drie wijken in de stad wilden onderbrengen, waar ze dan gemakkelijk razzia's konden houden. In dezelfde tijd moesten wij van het Barleus Gymnasium af. Dat vond ik eigenlijk niet zo erg, ik was namelijk net in de derde klas blijven zitten omdat ik niets deed. Ja, tekenen. Ik tekende gelukkige gezinnen. Sinds die tijd liep ik met mijn broer dagelijks vanuit de Rivierenbuurt naar het Joods Lyceum op de Voormalige Stadstimmertuin 1. Op een dag verscheen de Gestapo in de deuropening. Ze lazen zijn naam op: Jacques B. Hij stond op en zei: 'Ik ben jong en sterk, ik overleef het wel.' Hij had goede bergschoenen aan en een rugzak bij zich. Het baantje dat ik via mijn vader had gekregen, iets in de thuiszorg, heeft mij gered. Op een dag was ik bij een oud vrouwtje aan het werk, zij woonde in de Rivierenbuurt. Plotseling hoorde ik de bel. Even later stormden ze de trap op, de mannen van de Gestapo met hun groengrijze pakken. Mijn papieren waren in orde, ik hoefde niet mee. Zij wel. Ze sleurden haar uit haar bed, en gooiden haar zonder pardon in een open vrachtwagen. Geen idee of ik haar nog iets heb toegestopt. Kleren of eten. Iets gezegd? Waarschijnlijk niet. Wij hadden thuis een koffertje klaarstaan met wat kleren voor als we ineens moesten onderduiken. Niet voor als we zouden worden weggevoerd naar Polen, dat was geen optie. Toen ik zestien werd, en als volwassene niet langer onder mijn vaders bescherming viel, zijn we allemaal ondergedoken. Niet-Joodse collega's van mijn vader hebben de adressen geregeld. Hoe ze die gevonden hebben en wat de onderduik kostte — daarover werd niet gesproken, ook na de oorlog niet. Wij hebben nooit ergens over gesproken.

Een vrouwelijke collega van mijn vader bracht me naar een keuterboer even buiten het Friese Sint-Jacobiparochie. De boer en zijn gezin woonden al jaren in een afgedankt stationnetje aan een oude spoorlijn die buiten gebruik was. In een grote ruimte, vroeger waarschijnlijk de wachtruimte, hielden ze wat varkens en een koe. Op zolder had ik een kleine eigen kamer, waar ik op mijzelf kon zijn. Niets had ik mij van die onderduik voorgesteld, maar wat mij het meest verbaasde was niet zozeer het stationnetje als wel het feit dat er buiten Amsterdam plaatsen bestonden waar je goed kon wonen, waar mensen hun enige onderduiker toegedaan waren. Zij hadden drie kinderen, een zoon die een jaar jonger was dan ik, een meisje van tien jaar jonger, en nog een baby. Hoe onhandig ik ook was, toen de boerin ziek werd heb ik de baby verzorgd, eten gekookt, het huishouden gerund. Ik was echt nodig. Nergens heb ik mij zo thuis gevoeld als daar. 's Avonds zat ik uren met de man des huizes te praten — achteraf denk ik dat hij verliefd op mij was, maar dat merkte ik pas toen hij mij wegbracht naar een volgend adres. Ik vertelde over de grote stad, volgens hem een verderfelijke janboel. Hij wijdde uit

over het kerkelijke leven. De boer en de boerin waren beiden voorzitter van allerlei gereformeerde verenigingen.

Ik stond versteld van de onderlinge haat en rijd tussen de gereformeerden en de hervormden. Na de zondagsdienst bespraken ze eerst twee uur de eigen preek, waarna ze overgingen op de duivelse toestanden 'aan de andere kant'. Onbegrijpelijk. Maar ze maakten geen ruzie en voor mij waren ze aardig, dat vond ik al heel wat. In Sint-Jacobiparochie, waar ik gewoon boodschappen deed, stond ik bekend als Loekie de Lange. En het verhaal deed de ronde dat mijn zusje en ik uit Amsterdam waren vertrokken omdat onze moeder te ziek was om voor ons te zorgen. Een krankzinnig verhaal, dat ons werd opgedrongen door de hervormde dominee. Als onze moeder ziek geweest was, zouden we juist thuis gehouden zijn, want het was in die tijd de normaalste zaak van de wereld dat meisjes van een jaar of veertien hun moeder bij ziekte verzorgden. Maar het dorp was 'goed', het heeft ons nooit verraden. Zo eens in het half jaar bezocht de vrouwelijke collega van mijn vader ons. Zij bracht brieven van mijn ouders, zij zaten onafhankelijk van elkaar ondergedoken. Eerst kwam ze bij mij, daarna bij mijn zusje die in Sint-Jacobiparochie bij een hervormd gezin zat. Vervolgens ging ze naar Limburg, waar mijn broers waren ondergedoken. Omdat zij maar één nacht bleef logeren, zat ik 's nachts als een razende hun brieven te beantwoorden. Ik schreef mijn ouders dat ik in de huishouding werkte, later ook dat ik voor het eerst op een elektrisch toestel had gekookt, waarbij de melk overkookte als je even werd afgeleid. Goed mogelijk dat die koerierster ook de financiën regelde, want de onderduik moest wel betaald worden. Mijn vader had daar voor de oorlog al maatregelen voor getroffen: meubels, piano, zilver, alles was verkocht. Dat hij de onderduik heeft zien aankomen en adequate maatregelen heeft genomen, heb ik altijd heel knap gevonden.

In Friesland organiseerde een hervormde dominee de onderduik. Ondanks de roddel en achterklap liet hij wel onderduikers bij gereformeerden onderbrengen. Op een dag liep die dominee het stationnetje binnen. 'Ik word benoemd in Bergum,' zei hij. 'Dat ligt hier een stuk vandaan, ten oosten van Leeuwarden. Jouw zusje en jij mogen bij ons in huis komen.' Het werd mij al snel duidelijk dat hij hulp in de huishouding kon gebruiken. Hij had vier kinderen, van wie de oudste vier was, en er kwam nog een vijfde. Mijn zusje was bij een hervormd kruideniersgezin ondergebracht. Zij mocht daar niets, voor haar zou de verhuizing mogelijk een vooruitgang betekenen. Maar voor mij? 'Nou,' antwoordde ik de dominee, 'ik heb het hier goed, en zij hebben het met mij goed. U kunt misschien wel een ander meisje krijgen.' 'Maar bij ons in Bergum kan je zusje naar school.' Dat argument raakte me. Mijn zusje was toen twaalf, en het is belangrijk dat je op die leeftijd naar school

gaat. Over mijn eigen schoolopleiding dacht ik nauwelijks na, ik was allang blij dat ik in een min of meer ontspannen gezin was opgenomen, waar ik niet constant in angst zat opgepakt te worden. Ik bleef me verzetten, waarop hij zei: 'Als je niet meegaat, krijgt de familie geen geld en geen bonnen meer.' Zo werkte dat: op mijn valse persoonsbewijs kreeg ik geld en bonnen, waar de boer en de boerin eten voor konden kopen. Voor hen was dat geen halszaak: 'Zonder bonnen ben je ook welkom. Waar we met z'n vijven kunnen eten, kunnen we ook met z'n zessen eten.' Ze waren zo arm als Job.

Omdat ik er niet uitkwam, heb ik op een avond bij de gereformeerde dominee aangebeld. 'Wat moet ik doen?' vroeg ik. 'Mijn zusje kan daar naar school, maar ik heb het hier goed, en die hervormde dominee kan toch wel een ander meisje vinden voor de huishouding?' Zijn antwoord luidde: 'Ben ik mijn broeders hoeder?' Bedoelde hij daarmee dat ik mijn zusters hoeder was, of juist niet? Ik vond van wel, uiteindelijk heb ik er daarom in toegestemd weg te gaan. Toen de boer mij op de fiets naar Bergum bracht, heeft hij geprobeerd mij te versieren, we hebben zelfs even ergens in een greppel gelegen. Dat vond ik naar, en ik heb hem kunnen afhouden. Achteraf gezien is dat wel een smet geweest op mijn verblijf bij die boer. De pastorie in Bergum was groot, het gezin was groot. Ik kon meteen aan de slag. Mijn zusje mocht naar school, dat was fijn. Ook in Bergum deed dat ongeloofwaardige verhaal over mijn zieke moeder de ronde, maar opnieuw heeft niemand ons verraden.

Die dominee gooide vaak woedend zijn kinderen van de ene hoek van de kamer naar de andere. Zijn vrouw had niets te vertellen. Zij kreeg elk jaar een kindje — dat was het. Als hij 's zaterdags in zijn studeerkamer een preek zat te maken, moesten we dood- en doodstil zijn, ook die kleine kindertjes. Dat herkende ik van ons ouderlijk huis, maar dit was echt bespottelijk. Ik deed het huishouden, en zoals daar elk meisje in de puberteit ging ik naar catechisatie. Dat vond ik fijn: tijdens catechisatie was ik er even uit, en na afloop had ik zelfs een paar uur vrij. Dan wandelde ik met twee vriendinnen die ik op catechisatie had leren kennen over de velden.

Hoewel ik dat gezin vreselijk vond, ook niet mijzelf kon zijn, heb ik me toch weer kunnen aanpassen. Maar goed, dat was mijn tweede natuur geworden. Uit nervositeit plaste mijn zusje vaak in bed. Woedend werd die dominee. Dan schudde hij haar door elkaar, sloeg haar. En als hij me zag staan kijken, viel hij tegen mij uit: 'Ja, jij bent de koningin.' Kennelijk verraadde mijn houding, of de blik in mijn ogen, dat ik hem verafschuwde. Toen ze in de vijftig was, heeft mijn zusje suicide gepleegd. Dat moet met alle spanning uit onze jeugd te maken hebben gehad.

Op een gegeven moment werden er in die pastorie Duitsers ingekwartierd. Zij waren daar om bunkers

te bouwen, niet om Joodse mensen op te sporen. Toch bleef ik doodsbang voor hen. Zij liepen geregeld de keuken in, dan hadden ze kippen bij zich of een konijn. Het dienstmeisje en ik maakten die dan klaar. Maar ik weigerde ervan te eten: je eet niet iets dat de Duitsers hebben gepakt of geschoten. Dat vond de dominee onzinnig. Hij verfoeide mijn houding. Hij stelde dat mijn weigering gevaarlijk voor iedereen kon zijn. Dat was onzin: de Duitsers aten niet bij ons in de kamer, en konden mijn weigering onmogelijk zien.

Ik was zó bang dat ik naar een plaatselijke huisarts ben gegaan — ik nam aan dat die man 'goed' was, zoals iedereen in Bergum. Ik heb hem uitgelegd dat mijn zusje en ik in een tuinkamer van de pastorie sliepen. 'Als de Duitsers ooit onze kamer binnenstormen,' vroeg ik, 'mogen wij dan via de tuin proberen bij u te komen?' Dat vond hij goed. Ik zocht een toevluchtsoord, terwijl wij nog geen idee hadden van wat er met Joodse mensen in Duitsland en Polen gebeurde. We dachten dat je veel te hard moest werken en veel te weinig te eten kreeg, zodat je vanzelf dood zou gaan. Op een gegeven moment heb ik mijn vader geschreven hoe bang ik daar in huis was. Een half jaar later antwoordde hij dat ik niet bang moest zijn, maar ook dat het onzin was die kippen niet te eten. Ik moest me niet zo druk maken. Een slag in mijn gezicht. Over dat bezoek aan die huisarts en mijn angst heb ik niet met mijn zusje kunnen spreken, zij was toch echt vier jaar jonger dan ik. In Bergum heb ik me erg alleen gevoeld.

Mijn angst is achteraf begrijpelijk: niet mijn weigering 'Duits' voedsel te eten bracht ons in gevaar, die dominee zélf was gevaarlijk. Iedere zondag verkondigde hij vanaf de preekstoel wat er 's ochtends voor Radio Oranje werd gezegd, terwijl iedereen wist dat je onmiddellijk werd opgepakt als de Duitsers ook maar vermoedden dat je naar Radio Oranje luisterde. En hij vertelde over ons, over de meisjes die vanwege hun zieke moeder bij hem in huis woonden.

Ik heb me altijd afgevraagd: waarom heb jij onderduikers willen hebben? Om je na de oorlog op de borst te kloppen? Om een hogere functie te bemachtigen? Wij zijn door de Friese bevolking gered, niet door hem.

Het is niet zo verwonderlijk dat de dominee met zijn gezin op een gegeven moment zelf ook moest onderduiken. Daardoor moesten wij weg. Mijn zusje vertrok met een onderwijzeres uit Bergum naar Schiermonnikoog, waar die vrouw geboren was. Mijn zusje heeft daar een fantastische tijd gehad. Die onderwijzeres, tante Martha, is echt een moederfiguur voor haar geweest, ook ver na de oorlog nog.

Een vrouw van een onderduikorganisatie bracht mij op de fiets naar een dominee in Drachten. Na een maand bracht diezelfde vrouw me naar een jong boerenechtbaar waar ook een Joodse jongen zat ondergedoken, twee of drie jaar ouder dan ik. Bram heette hij. Als de boer dan naar bed ging, zei hij:

‘Blijven jullie nog maar even zitten.’ Op zo’n avond heb ik kennism gemaakt met seks. Vreselijk. Ik vond die jongen helemaal niet sympathiek, maar toch heb ik de verleiding niet kunnen weerstaan. Naar mijn idee is het bij één keer gebleven, maar misschien heb ik andere keren verdrongen. Ik voelde me er verschrikkelijk beschaamd over, vooral omdat ik nog steeds dacht aan Jacques, die jongen van het Joods Lyceum. Ik wist dat hij gedeporteerd was, dat het nog maar de vraag was of hij nog leefde, maar ik schaamde me omdat ik mijn gevoel verraadde — dat heb ik heel lang gevoeld, nu is dat minder. Toen het bij het jonge echtpaar onveilig werd, ben ik terechtgekomen bij een oud keuterboertje in Jubbega. Zij hadden vijf kinderen, van wie de jongste, een ongetrouwde dochter, nog thuis woonde. Zij waren zo arm geweest dat de boer voor de oorlog doordeweeks in Duitsland had gewerkt. Zijn vrouw was een lief, gebogen oud vrouwtje. ’s Zomers en ’s winters deed zij op maandagmorgen om vier uur de was, buiten, op een ouderwets wasbord. Ze hadden altijd weinig te eten gehad, kenden geen comfort, moesten keihard werken, maar toen er in de laatste winter mensen uit ‘Holland’ aan de deur klopten om te vragen of er iets te eten was, gaven ze altijd wat. Hoofdschuddend vroegen ze zich dan af: ‘Hoe kan dat nou, dat die mensen geen eten hebben, die stadslui?’ Zij hadden nu een koe en een varken, waardoor ze niet meer zo arm waren als vroeger. Doordat er op elk moment Hollanders aan de deur konden kloppen, waren ze doodsbang dat ik ontdekt zou worden. ‘Wees weg, wees weg!’ riepen ze, als ze in de verte Hollanders zagen lopen. Daarom mocht ik overdag alleen maar in de schuur zitten. Een grote, hoge schuur zonder beesten, maar met hooi. Ik zat dicht bij de deur aan een tafeltje te lezen. De deur van de schuur liet ik op een kier staan, voor de frisse lucht, maar ook om een beetje licht binnen te laten. Alleen ’s avonds mocht ik mijzelf even uitlaten, dan liep ik langs het turfkanaal van Jubbega. ’s Nachts sliep ik met de dochter in een bedstede. Zij werkte in een bibliotheek en nam allerlei boeken voor mij mee. In die schuur heb ik Duits, Engels en Frans zitten lezen. Dat leek me niet gek, op een dag zou ik toch weer naar school moeten. Ze begonnen daar ’s ochtends al met gortepap, die ik ook moest eten. Ik heb tot het einde van de oorlog in Jubbega gezeten, werd zelfs langzaam dik omdat ik niets anders deed dan stilzitten. Er zijn nooit Duitsers binnengevallen, en het lukte me daar mijn angst te beheersen. Na de oorlog kostte het me zo veel moeite te overleven dat ik niet op het idee ben gekomen om dat gezin te bedanken. Dat vind ik nog steeds heel erg. Ze zijn nu natuurlijk al lang overleden, en ook hun dochter zal niet meer in leven zijn.

In het Friese stadje IJlst heb ik de bevrijding gevierd, met Bram, die jongen waarmee ik voor het eerst had gevreeën en zijn ouders. Hoe ik daar ben gekomen weet ik niet meer. De Duitsers waren weg,

dat was fijn, maar ik had weinig te vieren, en zeker niet met Bram. Toch ben ik met hem later ook naar de Randstad gegaan, naar onze oude flat in de Grevelingenstraat, die leegstond. Ik ben zelfs nog een tijdje met Bram verloofd geweest, dat moest van onze ouders. Van de ontmoeting met mijn ouders en mijn broers herinner ik me niets. Waarschijnlijk heb ik mijn moeder niet in dat huis gezien, want mijn vader wilde na de oorlog onmiddellijk scheiden. Toen ik dat hoorde was het of de vloer onder me openspleet, als bij een aardbeving. Tijdens de oorlog koesterde ik het idee dat het ná de oorlog beter zou worden, dat we met z’n allen zouden bouwen aan een nieuwe maatschappij. Door die scheiding vervloog alle hoop, ik voelde me volkomen ontheemd. Jarenlang. Die scheiding was het ergste wat me kon overkomen. Vreselijk als je dan later hetzelfde doet met je eigen kinderen, dat dat niet anders kán. Mijn moeder had nooit verwacht dat hij van haar zou scheiden. Zij was nergens meer, veranderde in een zenuwpees. Bovendien was ze van de ene op de andere dag alles kwijt. Er is nog wel een transactie geweest waardoor mijn ouders geld (veel te weinig natuurlijk) hebben ontvangen voor dat pand in de P.C. Hoofdstraat. Mijn vader heeft dat geld grotendeels ingepikt, terwijl het voornamelijk mijn moeders bezit was, omdat zij het huis bij haar huwelijk van haar ouders gekregen had. Ze zullen wel in gemeenschap van goederen getrouwd zijn geweest. Toen ze scheidden was ik negentien jaar. Waarom heb ik niet veel meer boven op die boedelscheiding gezeten? Waarom heb ik mijn vader niet laten weten dat hij onmogelijk alles voor zichzelf kon houden? Dat hij mammi niet zo kon achterlaten? Mijn vader was goed van de tongriem gesneden, zo goed dat hij de voogdij over alle vier de kinderen wist te bemachtigen. Zelfs een vriendin van mijn moeder schijnt eens tegen haar gezegd te hebben: ‘Als hij nou alle kinderen krijgt, dan zal het toch wel aan jou gelegen hebben.’ Het was al schaamtevol als je scheidde, en dan ook nog eens pal na de oorlog, en dan óók nog eens je kinderen en al je spullen kwijtraken — wat mijn moeder heeft meegemaakt is onvoorstelbaar. In die eerste maanden na de oorlog kwam mijn vader zelden in de Grevelingenstraat. Met zijn nieuwe vrouw, die vriendin van voor de oorlog, zocht hij een geschikte woning in Rotterdam, waar hij een praktijk wilde opbouwen. Dat lukte hem ook binnen de kortste keren. Mijn oudste broer en ik hebben nooit in het Rotterdamse huis gewoond. Mijn oudste broer ging studeren, hij had vrij makkelijk zijn diploma hbs-b gekregen. Ik had geen zin meer om opnieuw naar het gymnasium te gaan, om als negentienjarige bij allemaal kinderen in de vierde klas te komen. Ik wilde een opleiding voor maatschappelijk werker volgen. Dat vond mijn vader niets. ‘Je zweeft.’ Hij had geen geld om naast die van mijn broer nog een

opleiding te betalen. Zei hij. Ik moest maar verpleegster worden, iets wat ik nou juist nooit had gewild.

Hij oefende een nog sterkere druk op mij uit dan vroeger. Ik kon niet tegen hem op, verzetste me ook niet genoeg tegen zijn plannen. Dus ik ging naar dat ziekenhuis, waar je in die tijd intern moest zijn. Een nare periode, vooral omdat het daar nog zo streng was: één minuut na tien uur thuis betekende de volgende ochtend op het matje komen. Op de dag dat ik mijn diploma haalde, zei ik op. Daarna moest ik nog een maand in dat ziekenhuis blijven werken. Achteraf heb ik over die maand zelfs pensioen gekregen.

Ik kwam wel bij mijn vader thuis. Daar heb ik ook voor het laatst Bram, mijn verloofde, ontmoet. Hij gaf mij toen een paar pantoffels cadeau, dat vond ik het ergste wat ik kon krijgen. Ik smiet die pantoffels naar beneden, de trap af. Ik heb hem nooit meer teruggezien.

In de tijd dat ik in dat Rotterdamse ziekenhuis woonde, was ik wel benieuwd naar al die klasgenoten van mij, naar Jacques vooral. Of hij getrouwd was of niet. Ik heb nooit naar hem durven informeren. Pas dertig jaar later ben ik naar de Hollandsche Schouwburg in Amsterdam gegaan, waar namen gegraveerd staan van de Joodse mensen die in de oorlog zijn omgekomen. Daar ontdekte ik dat hij vrijwel meteen na aankomst in Polen is vergast. Dat begreep ik niet, omdat hij zo'n stevige jongen was had het meer voor de hand gelegen dat hij tewerk was gesteld. Nog veel later, op een reünie van het Joods Lyceum, hield een bekende Amsterdamse kinderpsychiater een lezing waarin hij ineens sprak over Jacques, die tot zijn intiemste vrienden bleek te hebben behoord. Die arts heeft hem toen geëerd, herdacht. Ik moet naar die man toe, dacht ik na afloop van die lezing. Wat weet hij nog meer van Jacques? Ik heb dat niet gedaan, ik twijfelde. Wat doet het er ook toe, dacht ik, het is veertig jaar geleden. Ik wil ook liever niet te kennen geven dat ik zo verliefd op Jacques was. Laat maar.

Foto Lowina de Levie op 3 december 2009.

BRINKSMA OPTIEK
BURGUM

scherp
in
zien!

Opticien - contactlensspecialist, lid ANVC
Schoolstraat 2a, 9251 EC Burgum
tel. 0511-464555, fax 0511-469126
website www.brinksma-optiek.nl, e-mail info@brinksma-optiek.nl

In 1944 verscheen het boek **"AVONDROOD"**, een bloemlezing en overzicht der Stadfriese, Amelandse en Bildtse letteren door H.Burger.

Uit de verschillende Friese streken zal ik de komende uitgaven één en ander in betreffende streektaal weergeven. Deze keer een weergave van opstellen van Leeuwarder schoolkinderen.

"Brief van Nienke aan Bertha"

"Lieve Bertha,

Kien, kien, wat hest me wachte laten op een briefke van die. We krije 17juli vrij. Dan hoef ik niet meer na skoal. Dan mut ik mien moeke helpe of mien suster. Ik bin ok drie weken tuus weest van skoal, omdat mien suster in het siekenhuus lijt en toen must ik oppe kiendes passe.

Sundagmorgen riep mien moeke mie inne huus om een brief te skrieven. Want moeke kan dat self niet doen omdat se niet son beste skriever is. Mien moeke is al weer beter en se doet al et werk alweer, ik help her natuurlik oek wel, want dat mut van ons vader, kiek je.

Ik su wel met dei ruile wille, ik oppe boerderij en dou bij onzes. Dat liekt mie toch sô mooi toe met al die koeien, bargaen en knienen. Daar hê'k nou suver aardigheid an. Maar moeke wil et helemaal niet hewwe, dat ik bij her fut gaan. Dat ken'k mie oek wel begriepen, want se ken me nou best inne huushouding bruke, nou ik van skoal af kommen bin. Hest dou dien moeke met moederdag oek een boske bloemen geven? Ik niet. Mien moeke sei, 't is gau Hemelvaartsdag en dan kenst mij beter een boske bloemen kope. Ik sei ja, moeke het geliek. Mien vrindinsje Grietsje sei, ik hê mien moeke niks geven met Moederdag, want ik vien dan ken je wel an de gang blieve. Vleden week binnen we bij tante Hennie op e brulloft weest. We binnen om twaalf uur naar huus gaan en we hê skreeuwt man. Ik kan van 't seumer niet naar de Grote Wielen te swimmen want ik hev vleden jaar mien fiets kepot jakkert en om daar elke dag heen te tippelen, dat valt niet met. We hewwe Vrijdag morregen oek vier jonge katsjes kregen. Twee griese en twee swatten. Se binne niet grôter dan een muuske. Een griesse houwe we en de andere geve we weg. Sak je oek een sture, dan verveul je niet so erg. Nou must es hore, ik had guster een kropke slaad haald en ik betaalde netuurlijk nar nou seid dat mên's teugen mie, se seit, nou mutte jou mie nog betale. Ik sei Nee juffer, ik hê 't al betaald. Wel alle deksels, seid dat mên's, jou hewwe nog niet betaald. Ik bin mar fut gaan met mien kropke onder de arm. Later komt se bij ons anne deur en seid teugen mie, jou hewwe wel betaald hoor, ik hê 't vonnen.

Guster riep mien moeke onder anne trap: Nienke, onder komme je, de must naar 't distributiekantoor. Ik sei Hê wat vervelend, we hewwe krek vanmorgen handwerken. Nou hier hest een B-bontsje, dan mut je maar sien a je wat lekkers krije kenne.

Ik was netuurlijk al lang blied. It is een rare tied mette distrebusje hé.

Kenne jimme nog brune skuunpuuts krije? A je 't krije kenne nim dan een paar doaskes met a je hierheen komme. Hewwe jimme oek soms van die lekkere eerpels, se stinke de panne uut. Kest vanne bonnen nog een bitsje sat wurde? Het spant er met mie wel is om. Grootvader had niks te roken. Hij kauwde op kalmoeswuttel. En toen kwam sien ouste seun tuus met een pakje pruumtebak. Wat was die ouwe man blied. Onze tonneman liet laast de tonnen valle, een gestink. Bij onze buffre had ie de tonnen skeef onder de trechter set. Mar ie krijt de vollende week een flinke uutbrander. We wone hier so mooi bij 't sportterrein. Vanmorgen hêk mie kapot lacht. Der waren Duutse soldaten an 't oefenen en die hadden allegaar pluumkes en graspollen an hur lief. Krek kleine kiendes die an 't speulen waren. Is't swembad bij jimme alweer open? Bij ons al, want dat is een overdekt en dat is winters oek open.

Suuk inne vacansje oek bij dei komme kenne. Dan kenne we weer es keet beleve met die prefesters (?). Ik sal de bonnen wel metnimme. Nou besjoer dan maar. Ik hoop dastou mie nou es een mooie lange brief skriefst dan ken ik er teminste antwoord op terug skrieve. Nou bin 'k leeg.

Dien vriendin Nienke"
Door Age Tolsma

IK FIETS ME FIT MET MEINDERT!

Als je op zoek bent naar een fiets hoef je maar één naam te onthouden, Meindert! Meindert fietsspecialist heeft alle merken fietsen en volop accessoires en kleding. Meindert heel veel keuze tegen concurrerende prijzen en eigen werkplaatsen met vakkundige monteurs. Fiets eens binnen bij Meindert fietsspecialist.

 Ik fiets met Meindert!
Meindert
Fietsspecialist

BURGUM Tj. Geartsstraat 9 **HURDEGARYP** Rijksstraatweg 126
LEEWARDEN Leeuwerikstraat 147 Archipelweg 44
WWW.MEINDERTFIETS.NL

Aanschaf Defibrillator.

Tijdens de bestuursvergaderingen wordt al enige tijd gesproken over de aanschaf van een defibrillator ook AED genaamd.

Aangezien wij regelmatig veel publiek op ons terrein ontvangen is de mogelijk tot confrontatie met hartproblemen van bezoekers c.q. medewerkers niet denkbeeldig.

Deze apparatuur heeft veel mogelijkheden en is in diverse prijsklassen leverbaar. Door het niet onaanzienlijke aanschafprijs zijn wij een sponsorwerving gestart. Hierop werd door de Sonac (één van onze sponsors) in Sumar reeds positief op gereageerd met de toezegging van een prachtig aanvangsbedrag. Sonac hiervoor erg hartelijk bedankt. Dit geeft ons al de zekerheid dat de AED zal worden aangeschaft. We zijn op dit moment nog bezig met het verzamelen van nadere gegevens en adviezen, waarbij ook de vraag opkomt wie het instrument eventueel gaat bedienen. Één medewerker is reeds bereid gevonden zich dit eigen te maken, maar toch blijft de vraag over, wie is eventueel bereid om zich hierin ook te bekwamen. Hebt u vragen hierover of u bent geïnteresseerd, dan kan onze beheerder Tones Meijer u nadere inlichtingen verstrekken.

Bart Schiphuis

Laat u bij Decorette De Vries inspireren door verrassend kleur- en materiaalgebruik in stoffen, verf, behang, vloerbedekking, raamdecoratie en accessoires. Zo kunt u zelf de meest originele combinaties bedenken. Of u doet dat samen met onze woonstylisten. Zij kunnen u voorzien van een bijzonder en ongewoon advies. En als u wilt, kunt u klussen als behangen, schilderen, het leggen van de vloer en het ophangen van gordijnen ook aan ons over laten. Tot ziens in onze winkel!

DECORETTE
WOONAFELIER

DE VRIES
Superieur in interieur

Tsjebbe Gearlestrjitte 16 | Burgum | Tel.: 0511 46 95 95 | www.decorette.nl

Smart in webdesign

Ontwerpen van websites voor het midden- en kleinbedrijf
waaronder zzp-ers, kleine (startende) ondernemers,
verenigingen en stichtingen.

www.smartinwebdesign.nl

Martin Gijsen – Telefoon: 06-10522244

MEINDL

Shoes For Actives

DE BESTE KEUS
VOOR HET
VERRUIMEN VAN
JE HORIZON

Lampers schoenen

Schoolstraat 24 Bergum - Tel: 0511-461508

**Wijmenga gaat
samen met u
voor succes!**

Wijmenga
Makelaars

G.W. Navislaan 6, Burgum tel. (0511) 46 17 57
fax (0511) 46 50 22 www.wijmenga.nl

